KÜLTÜR
avrupa
Aylık Kültür ve Sanat Dergisi | Aralık 2016 | Sayı: 10 | www.avrupa-kultur.eu

"Vatansız Almanlar"

- EREN ÖNSÖZ'ÜN CUMHURİYET ÖYKÜSÜ
- AHMET ARPAD, ERNST REUTER, EDZARD REUTER
- ALİ ZÜLFİKAR'IN DEV PORTRELERİ
- JÜRGEN ROTH: AB VE "KİRLİ DEMOKRASİ"

Frankfurt
Seyahatnamesi
AHMET HAŞİM
Grafik Roman olarak
YAKINDA!

İçindekiler

EREN ÖNSÖZ "ALMAN VATANSIZLARI" FİLM YAPTI
"Haymatloz" ve laik cumhuriyete aydın desteği
IŞIN TOYMAZ

Bundan 10 yıl önce "Import-Export" adlı filmiyle Türk-Alman ortak geçmişini işleyen yönetmen Eren Önsöz, bu kez de "Haymatloz" adlı belgeseli ile Türk-Alman ortak ortak tarihinin gizli kalmış köşelerine ışık tutuyor. Filmin kahramanları filmde nazi diktatörlüğünden kaçıp Türkiye'ye sığınan Alman bilimadamlarının genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkındırılmasındaki işbirliğini, Atatürk'ün laik Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaştırılması yolundaki katkılarını, Yahudi akademisyenler arasındaki ilişkileri, Türkiye'ye yeni gelen Alman göçmenleri anlatıyorlar.

SAYFA: 4

AHMET ARPAD, ERNST REUTER VE TÜRKİYE'SİNİ ANLATTI
Sadece Ernst Reuter'in değil genç bir cumhuriyetin de öyküsü

Modern zamanların en ilginç siyasal kişiliklerinden Ernst Reuter'in Kemalist Türkiye yılları yeni araştırmalara konu oluyor. Bunlardan biri de Reiner Möckelmann'ın kaleminden kitaplaştırıldı ve Almanca baskısından kısa bir zaman sonra "İkinci Vatan Türkiye" başlığıyla Türkçeye çevrildi. Yazar ve çevirmen Ahmet Arpad, ki babası yazar ve çevirmen Burhan Arpad Ernst Reuter'i bizzat tanımış, hatta gazetesi Vatan için 1953'te bir söyleşi de yapmıştı, Möckelmann'ın bu ilginç sosyal demokratı konu alan kitabıyla ilgili izlenimlerini aktardı. Çocukluk ve ilkgençliği Türkiye'de geçen oğul Edzard Reuter'i de yakından tanıyan Ahmet Arpad, sorularımızı yanıtladı.

SAYFA: 20

ALİ ZÜLFİKAR'IN DEV PORTRELERİNDEKİ TARİH VE COĞRAFYA
Siyahla beyazın yarattığı rengârenk bir senfoni

Kökleri Türkiye'de bulunan "yeni Avrupalı" sanatçıların etkinlikleri ve ürünleri geniş ilgi topluyor. Bu kuşağın önemli sanat insanlarından biri de, resimde geleneği reddetmeyen, ancak yeni formatlar peşinde özgün bir dil geliştirmekte ısrarlı olduğunu gizlemeyen Ali Zülfikar. Çalışmalarını Köln merkezli olarak sürdüren ve 170'in üzerinde uluslararası sergiye katılan sanatçı, Avrupa başkentlerinde de galerilerin yakın takibe aldığı isimler arasında. Ali Zülfikar, uzun bir süredir geliştirdiği "hiper gerçek" anlatım tarzını doğuran koşulları, sanata ve dış gerçekliğimizdeki sürece müdahale bilincini Avrupa Kültür'e anlattı.

SAYFA: 28

JÜRGEN ROTH İLE AVRUPA, "KİRLİ DEMOKRASİ" VE DERİN DEVLET ÜZERİNE
Uçuruma kaç metre kaldı?

Almanca konuşulan dünyanın önde gelen araştırmacı gazetecilerinden, yakıcı konuları işleyen kitapları "bestseller" listelerinden pek inmeyen Jürgen Roth, ömrünün bir döneminde Türkiye'de yaşamıştı. Almanya'daki Türk toplumunu da yakından izleyen bu yazar, kısa bir süre önce çıkan kitabında, Avrupa demokrasisinin geleceğine yönelik karamsarlığını gerekçelendiriyor. Jürgen Roth, hep bir demokrasi projesi olarak sunulan Avrupa Birliği'nde (AB) yaşanan "kirli demokrasi" pratiğinden şikayetçi. Nitekim kitabının başlığı da "Schmutzige Demokratie" (Kirli Demokrasi) ve biz, bunun boşuna seçilmediğini, akıcı bir dille kaleme alınmış bu çalışma boyunca yeniden hatırlıyoruz. AB'de bir şeyler çok kötü çöküyor. Tanıdık bir "heyulanın", yani faşizmin nefesini de ensemizde hissediyoruz.

SAYFA: 40

“Haymatloz” ve laik cumhuriyete aydın desteği

EREN ÖNSÖZ "ALMAN VATANSIZLARI" FİLM YAPTI

ISIN TOYMAZ
STUTTGART

HEPSİ DE NAZİ DİKTATÖRLÜĞÜ GÖLGESİNDEKİ ÜLKELERİNDE KATLEDİLME TEHDİDİ KARŞISINDA KALMIŞ...

Bugün hepsi emeklilik çağındalar. Almanya ve İsviçre'de iyi birer hayat sürüyorlar. Susan Ferenz Schwartz, Kurt Heilbronn, Engin Bağda, Enver Tandoğan Hirsch ve Elisabeth Weber Belling ortak kadere sahip beş Musevi Alman. Hitler iktidara geldiği zaman, nazizmden kaçarak Türkiye'ye göç eden çok sayıdaki Alman akademisyenden beşinin çocukları, torunları.

Çocukluk ve gençlik yılları Ankara ve İstanbul'da geçen ve daha sonra Almanya ve İsviçre'ye dönen bu beş isim, gazeteci ve yönetmen Eren Önsöz'ün "Haymatloz - Exil in der Türkei" (Vatansız - Türkiye'de Sürgün) adlı belgesel filmin kahramanları.

Bugün Türkiye'ye duydukları özlemle yaşayan ve bir daha asla kendilerini "evde" hissedemeyen beş Yahudi Alman'ın çocuklarının gerçek hikâyesini anlatan belgesel, Almanya'da ekim ayı sonunda vizyona girdi. İlgiyle karşılandı.

Bundan 10 yıl önce "Import-Export" adlı filmiyle Türk-Alman ortak geçmişini işleyen yönetmen Eren Önsöz, bu kez de "Haymatloz" adlı belgeseli ile ortak tarihimizin gizli kalmış köşelerine ışık tutuyor. Filmin kahramanları filmde nazi diktatörlüğünden kaçıp Türkiye'ye sığınan Alman bilimadamlarının genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkındırılmasındaki işbirliğini, Atatürk'ün laik Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaştırılması yolundaki katkılarını, Yahudi akademisyenler arasındaki ilişkileri, Türkiye'ye yeni gelen Alman göçmenleri anlatıyorlar.

KAHRAMANLAR GALERİSİ

Hepsi de nazi diktatörlüğü gölgesindeki ülkelerinde katledilme tehdidi karşısında kalmış bu beş isim, Türkiye'de kıskanılacak bir yaşam sürdü.

Kim bu "Beş Kahraman"?

Susan Ferenz Schwartz'ın babası Avusturyalı patoloji uzmanı Philipp Schwartz, İstanbul Üniversitesi Patoloji Enstitüsü Başkanlığı yaptı. Aynı zamanda 1933'de başkanı olduğu Yurtdışındaki Alman Bilimadamları Yardımlaşma Cemiyeti aracı-

lığıyla, Atatürk Türkiyesi'ne çok sayıda Alman akademisyenin de getirilmesine aracı oldu.

Enver Tandoğan Hirsch'in babası Türk Alman hukuk profesörü Ernst Hirsch bilimsel anlamda, Türk hukukunun her alanında önemli etkinliklerde bulunmuş. Birçok yasanın kodifikatörü olan Hirsch'in, ticaret yasasının oluşturulmasında çok büyük katkısı vardı. Özellikle Medeni Kanun ile Ticaret Kanunu arasındaki ikilik, bu bilimadamının katkılarıyla giderildi. "Atatürk Yasası"nın hazırlanmasını da o sağladı. Bu yasa ile sadece çağdaş Türk devletinin kurucusu değil, fakat aynı zamanda onun fiziksel anısı olan heykeller de, ceza hukukunun yaptırımlarına bağlanarak korundu. Yine CHP'nin altı okunun anayasaya girişini de sağlamış olan Hirsch'in, "Pratik Hukukta Metod" isimli eseri hâlâ yeni baskıları yapılan bir hukuk kaynağı.

Kurt Heilbronn'ın babası ise ünlü genetikçi Prof. Alfred Heilbronn. Prof. Heilbronn'un kurduğu ve Süleymaniye'de bulunan Botanik Enstitüsü'nün hikâyesi de oldukça ilginç: Kurutulmuş bitkilerin kutulandığı Herbarium, eşi Mehpare Hanım tarafından düzenlendi. Mehpare Hanım burada Uludağ florası üzerine çalıştı. Herbarium Frankfurt'a taşındı. Botanik bahçesine babasının ismi verilince Kurt bu bahçenin İstanbul Üniversitesi Botanik Enstitüsü'ne dönmesini sağladı. Böylece Uludağ'ın bitkileri İstanbul-Frankfurt-İstanbul yolunu yapmış oldu.

Elisabeth Weber Belling'in babası Alman Heykeltraş Rudolf Belling, II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'ye göç etmişti. Rudolf Belling 40 yıl boyunca Türkiye'de yaşayarak Türk heykeltıraşlarının yetişmesinde emek vermişti.

Engin Bağda'nın dedesi Prof. Dr. Otto Gerngross, Ankara Üniversitesi'nin temellerini oluşturan Yüksek Ziraat Enstitünün önde gelen isimlerinden biri.

İşte onların çocukları, Eren Önsöz'ün kamerası önünde babalarının eserlerine bakıp anlatırken, o döneme duydukları hasret de dikkati çekiyor.

CHP'NİN ALTI OKUNUN ANAYASAYA GİRİŞİNİ DE SAĞLAMIŞ OLAN HİRSCH'İN...

Eren Önsöz, filmin kahramanlarıyla geçmişe gidiyor

Türkiye'de kültür, sanat, bilim ve siyaset alanında önemli izler bırakan Yahudi akademisyenlerin evladı bu beş isim, çekimler esnaında çocukluklarının İstanbul'unu bir kez daha anımsıyor, ekiple, Boğaz'ın kıyısında dolaşıyor, sokakların kokusunu içlerine çekiyorlar. Ancak filmin akışında içlerini bir burukluğun da kapladığı gözleniyor. Çocukluklarını geçirdikleri özgür Türkiye'nin yavaş yavaş yitip gittiğini söylüyorlar. Atatürk'ün çağdaşlaştırdığı Türkiye'nin her geçen gün biraz daha yok olması onlar için çocukluklarının da yok almasıyla aynı anlama geliyor...

MEDYA İLGİLİ DE..

Almanya'da 1933 yılından itibaren Yahudi ve antifaşist bilimadamları ve akademisyenler kürsülerinden uzaklaştırılıp, Atatürk'ün üniversite devrimleri kapsamında Türkiye'de yeni bir hayata başlamasını hikâye eden belgesel film gösterime girdiği ilk günden itibaren Alman basınında geniş yankı uyandırdı.

Almanya ve İtalya'da Alman Dili ve Edebiyatı ile Medya Bilimleri'nde yükseköğrenim gören, bu arada Köln Medya Sanatları Yüksekokulu'nda televizyon ve sinema dalında yüksek lisans yapan Eren Önsöz, filmin medyada gördüğü ilgiye rağmen, Haymatloz'u çekerken Alman redaksi-

yonlarının çekingen bir tutum izlediklerini de vurguluyor. Almanya gibi çağdaş bir ülkede Türk-Alman ortak tarihine ışık tutan bu projeyi sahiplenen kimse olmadığını, mali zorlukları bizzat göğüsleyerek Haymatloz'u yaratabildiklerini kaydeden Önsöz, "Elbette ben bir belgeselciyim. Zorluklar belgelerin peşine takılmamıza engel olamaz. Belki de Türkiye'nin gerçek tarihini inkâr ederek, Türk toplumuna yeni bir tarih yazmaya kalkanları, yeni bir format atmayı kafasına takanları da konu edebilirim. Kim bilir? Üretmeye devam" diyor.

ATATÜRK ZAMANININ BU KADAR ÇAĞDAŞ OLDUĞUNU ÇOĞU ALMAN İLK DEFA BENİM FİLMİMDE GÖRDÜ.

Türkiye Almanya hattında 20'nci yüzyılın dehşet saçan diktatörü Hitler'in zulmünden kaçıp laik ve genç Türkiye Cumhuriyeti'nin önderi Mustafa Kemal Atatürk ile el ele üniversite devrimini gerçekleştirenlerin öyküsünün yanı sıra, belgesel filmin kıyısında Gezi olaylarının yansımaları ve TGB Başkanı Çağdaş Cengiz'in açıklamaları da çarpıcı sahneler arasında yer alıyor.

İsmet İnönü'nün heykellerini yapan, aileyle o dönemde yakın ilişkiler içinde olan Alman heykeltıraş Rudolf Belling'in görüntüleri de etkileyici kareler arasında. Kızı Elisabeth Weber Belling'in İsmet İnönü'nün kızı Özden Toker ile buluşup Anıtkabir'i ziyaret ettiği anlar seyircinin nefesini tutarak izleyeceği sahneler arasında yer alıyor.

Eren Önsöz ile Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaşlaştırılmasında önemli etkisi bulunan ve Türk Alman ilişkilerinin belki de en önemli kesitini aktaran yeni filmi Haymatloz hakkında söyleştik:

KİMSE SORU SORMADI

- Türkiye'de sürgüne giden Ernst Reuter'in oğlu ve Daimler Chrysler CEO'su Edzard Reuter film için "Tam zamanında çekilmiş bir film... Türk-Alman ortak kültürünün köklerini öğrenmek isteyenler için efsanevi bir fırsat" diyor. Sizce Türk ve Alman ilişkileri açısından bu kadar önem taşıyan bir dönem, hem Türkler hem de Almanlar tarafından yeterince biliniyor mu? Neden geçmişte gereken ilgi gösterilmedi bu insanlara ve etkinliklerine? Türk-Alman ilişkilerine derinlik kazandıran dönemin karanlık sayfalarına 2016 yılında neden yeniden ışık tutmak istediniz?

EREN ÖNSÖZ - Bu belgeseli gerçekleştirmek için yaklaşık 10 yıl uğraştım. Son

kalan şahitler ölecek ve kimse onların özel anılarını kapsayamayacak diye korktum. Daha önce "Import-Export" adlı filmimle bu konuya giriş yapmıştım. Seyircileri ve beni de en fazla büyüleyen konu bu oldu. Daha derin işlemek istedim.

"Import-Export"ta Edzard Reuter ile Ankara'da çekim yapmıştım. Benimle Türkçe konuştu, Türkiye'yi ikinci vatanı olarak sevdiğini, babasını ölümden koruyan ülke olduğunu anlattı. Almanların Türkiye'ye katkısını vurguladı ve bugün mesela Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girip girmemesi tartışılırken bu ortak tarihin tamamen unutulduğunu tespit etti. Ve hâlâ öyle.

Filmimle uğraşırken ve şimdiki tepkilerden şunu görüyorum ki, ne Alman toplumu ne de maalesef Türk toplumu tarihini biliyor. Hele Alman toplumu için Türkiye'de bugün olan bitenleri anlamaları açısından bu anlayış çok önemli. Atatürk zamanının bu kadar çağdaş olduğunu çoğu Alman ilk defa benim filmimde gördü.

Onların kafalarında negatif bir "Atatürk" imajı vardı. Belgeselimde Alman bilimadamlarının orijinal alıntılarını kullanıyorum: Hayranlıkla Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Atatürk'ü anlatıyorlar. Bu benim yorumum değil, Alman akademisyenlerin hatıraları. Bu tabii Alman seyircilerde büyük bir tepki yaratıyor. Şaşırıyorlar.

Atatürk o dönem toplum için bütün önemli konulara eğildi, onun için ama en önemlisi eğitimdi. Her kişinin aydınlanması için uğraştı, kız olsun, erkek olsun, fakir olsun. Fakir Türkiye'de (Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı'nın borçları ödeniyordu, Osmanlı'nın Batı emperyalistlerine sattığı şirketler geri satın alınıyordu) Atatürk bunları başarabildi. Bugün ise eğitim elitler için, siyasi manipülasyona fırsat olarak görünüyor. Bugün kadınlar üniversiteye gitmesin, 3 çocuk doğursun, evde otursun isteniyor.

O dönem Türkiye örnek gösteriliyordu. Muazzez İlmiye Çığ'la da görüştüm. Okulu bitirdikten sonra Ankara'ya Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okumak için gitmek istediğini ailesine söyleyince, hemen desteklemişler. Bugün 100 yaşının üzerinde. O dönemde Alman profesörlerden ders almış. Bugünün Türkiye'sindeki en önemli bilimadamları o dönemde okudular. Alman

ALMAN SEYİRCİLERDE BÜYÜK BİR TEPKİ YARATIYOR. ŞAŞIRIYORLAR...

profesörlerini de unutmadılar.

Türkiye'nin böyle bir tarihini niye Batılı tarih kitaplarından, niye Alman medyasından öğrenmediniz? Üzerine düşünülmesi gereken bir konu. İnsanlar bence yaratıcı güzel haberler diliyor. Toplumlar arasındaki dostluğu geliştirmek gerek. Medya ise korku yaratıyor. Kötü haber onlar için iyi haber.

ATATÜRK TÜRKİYE CUMHURİYETİ'Nİ KURDUKTAN ON YIL SONRA EN ÖNEMLİ PROJESİNİ ELE ALIYOR: ÜNİVERSİTE REFORMU

"ATATÜRK HER DALDAN BİLİM-ADAMINI DAVET ETTİ"

- Çocukluklarını ve gençliklerini Türkiye'de geçiren Musevi Alman profesörlerden 5'inin çocuklarıyla nasıl yan yana geldiniz?

EREN ÖNSÖZ - Çok araştırdım. Okudum. Hayat hikayelerini inceledim. Mektuplarla, telefonlarla temasa geçtim. Tanıştım görüştüm. Klaus Koswig ile örneğin. Anne babası Türkiye'de çok önemli zoolog olarak çalıştılar ve Kuş Cenneti Millî Parkı'nı keşfedip kurdular. Türkiye'ye, insanına, tabiatına hayranlık doluydular. İyi ki bugün Türkiye'de bu doğal güzelliklerin nasıl yok edildiğini görmüyorlar... Mezarları İstanbul'da. Maalesef oğulları Klaus araştırmalarım sırasında vefat etti.

Görüştüğüm kişilerin çoğu çok yaşlı olduğu için Türkiye'de çekim yapmam mümkün olmazdı. Ama mutlaka onlarla beraber doğup büyüdükleri ülkeyi ziyaret etmek istedim. Bu yüzden en genç kuşağa yöneldim ve 5 kişi seçtim.

Aslında bir belgesel için bu sayı fazla. Ama göstermek istediğim şuydu: tek bir, iki profesörü davet etmedi Atatürk. Üniversite reformunu gerçekleştirmek için her daldan bilim adamlarını çağırdı ülkesine. Astronomiden zoolojiye kadar ve bu dalları onlarla el ele kurdu. Benim kahramanlarımdan her birisi başka bir konuyu aydınlatıyor: Kiminin annesi, kiminin babası Türk, kiminin annesi Atatürkçüydü, ama oğlu AKP'ye sempati duyuyor. Bunları çok ilginç buldum.

Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduktan on yıl sonra en önemli projesini ele alıyor: Üniversite reformu. Bu reformdaki Almanların katkısı, tarihin mutlu bir tesadüfü diyebiliriz. Alman üniversiteleri en iyi adamlarını kovmasaydı, Türkiye'ye bu kadar mükemmel akademisyen zor gelirdi. Ama Atatürk bu insanların zor durumlarından faydalanıp kötü şartlarla çağırmadı. Tam tersine, en iyi evlere yerleş-

tirdi, en yüksek maaşları ödedi. Ve şartları da vardı: Almanlar en kısa zamanda Türkçe öğrenip, dersleri Türkçe vermek mecburiyetindeydi.

Atatürk'ün sanata, bilime büyük sevgisi vardı ve bu konularda uzmandı! Bugün böyle bir politikacı var mı acaba? "Avantgarde" sayılan sanatçıları destekledi ve onlar da seve seve Atatürk'ün projelerine katıldı. Yeni bir Türk kimliği yaratmasında yardımcı oldular.

Hem sanatsever hem cesur bir siyasetçiydi Atatürk. Naziler ülkedeydi ve Büyükelçiliklerinde oturuyorlardı. Türk hükümetinin bu adımlarını hoş görmüyorladı tabii. Buna rağmen Musevi bilimadamlarını alıp yerleştirdi. Atatürk bildiğini okudu. O zaman kim o kadar cesurdu Avrupa'da? Kim alırdı ki o insanları? Albert Einstein bile Türk hükümetine bir dilekçe mektubu yazmıştı. Amerika gibi klasik sürgün ülkeleri bile bu insanları istemiyorlardı, hele üniversitelerinde...

Örneğin Phillipp Schwarz'ın kızı Susan Ferenz Schwarz ben arayınca çok duygulandı. "Almanya'dan ilk arayan kişi sizsiniz" dedi. Düşünebiliyor musunuz nasıl yok sayıldıklarını?

- Bu sadece siyasi, sadece duygusal, sadece tarihsel bir belgesel değil. Hayatın ta kendisi. Gerçek hayatlara dokunurken neler hissettiniz?

EREN ÖNSÖZ - Duygulandığım anlar çok oldu. Türkiye'deki çekimlerde Anka prodüksiyon şirketi bana yardımcı oldu. Hep beraber gözlerimizin yaşardığı anlar oldu. Türkiye'ye gidince onların hatıraları ile karşılaşınca duygulanmaları beni çok etkiledi. İşte ben de ortak tarihimizin kayıp kısmını ortaya çıkarıp, canlı bir şekilde işlemek istedim.

ONLAR TÜRKİYE'Yİ ÖZLÜYORLAR

- Türkiye Cumhuriyeti'ne kültür, sanat, bilim ve siyasetine yön veren bu 5 ismin çocuklarıyla, torunlarıyla sohbetlerinizde en çok dikkatinizi çeken ortak neydi?

EREN ÖNSÖZ - Baktığınızda, evlerini Türk evi gibi dekore ettiklerini görürsünüz. Türkiye ile hâlâ ilişkileri sürüyor, iki kahramanım hem Türkiye'de hem Almanya'da çalışıyor. Hepsinin Türk arkadaşları var. Onlar benden daha uzun yıllar Türkiye'de yaşadılar. Anıları daha başka oluyor. Bağlı-

ATATÜRK'ÜN SANATA, BİLİME BÜYÜK SEVGİSİ VARDI VE BU KONULARDA UZMANDI! BUGÜN BÖYLE BİR POLİTİKACI VAR MI ACABA?

lıklarını gördüm. Ekiple çok iyi anlaştılar. Elbette yaşlanınca daha duygusal oluyorlar. "Küçüklüğümüzün, gençliğimizin çağdaş Türkiyesi kalmadı" diye çok üzülüyorlar. Buradaki göçmenler nasıl vatanını özlüyorsa, onlar da Türkiye'yi öyle özlüyorlar.

- Tarihsel olaylardan yola çıktığınız bu filmde Türkiye-Almanya-İsviçre arasında uzanan yolculuk, bugünkü dostluğun kalıcılaşmasında önemli bir rol oynuyor mu sizce? Daha da açıkçası Türk-Alman, Türkiye-İsviçre dostluğunun mayası Atatürk'ten geliyor diyebilir miyiz?

EREN ÖNSÖZ - Atatürk'ün mayasını iki ülke de devam ettiremedi. Ekonomik, politik, kültürel anlamda devam ettiremedi. Bir taraf kendini aydın ve üstün hissediyor, diğer tarafı gerici kültürsüz görüyor. Göz hizasında, yani eşitler arası bir diyalog göremiyorum. Birinci Dünya Savaşı'ndaki silah arkadaşlığı Türkiye için çok acı bir şekilde sona erdi. Batı emperyalizmi Türkiye'yi köle yapmak istedi, ancak Atatürk'ün sayesinde Batı'nın bu rüyası gerçekleşmedi. 60'larda göçmenler geldi. İkinci sınıf, aşağı gördükleri insanlar olduk. Dostluğu sadece insanlar yürütüyor, aileler karışıyor birbirine. Örneğin, niye Türk sanatçıları buraya çağrılmıyor, niye Türk "Arthouse Sineması", mesela Nuri Bilge Ceylan'ın filmleri Alman televizyonda oynamıyor? Neden müzelerde Türk sanatçıları görmüyoruz, neden edebiyatçılar hiç tanınmıyor?

BATI EMPERYALİZMİ TÜRKİYE'Yİ KÖLE YAPMAK İSTEDİ, ANCAK **ATATÜRK**'ÜN SAYESİNDE BU GERÇEKLEŞMEDİ

İlişkiler çok daha iyi olabilirdi, eğer politika Atatürk'ün o mayasını devam ettirseydi. Unutturdu. Bu konuyu birkaç üniversiteli profesör biliyor o kadar. İşte bu nedenle bu insanlara yıllarca kimse soru sormadı. Yok kabul edildiler. "Import-Export" gösterileli 10 yıl oldu. 2016'da Haymatloz'da yeniden işleyince yeni yeni farkettiler. Ancak tek bir filme sığmaz bu konu. Ben sadece yüzde 5'ini anlatabildim. O ekolü uzun uzun belgeleyip, anlatmak gerekiyor.

TÜRK GENÇLERİNE ÖZGÜVEN AŞISI

- Siyasetçi ve yazar Lale Akgün belgesel hakkındaki izlenimlerini "Böylesine hassas ve harika bir siyasi belgesel filmden büyülendim. Eren Önsöz Türk-Alman ortak tarihinin önemli bir kesitini aktarırken, filmin kahramanlarının kaderlerini Türkiye'nin

bugünkü siyasi durumu ile mükemmel bir örgü içinde işlemiş" sözleriyle ifade ediyor. Türkiye'de son dönemde yaşanan sıcak gelişmeleri de düşünürsek, filmin kahramanlarının Almanya'daki Türk toplumuna mesajı nedir?

EREN ÖNSÖZ - Bu filmle yeni bir bilinç yaratmak istedim. Genç Türklerin özgüvenlerini yükseltecek filmler lazım. Ben de burada okula gittim. Hep olumsuz taraflar anlatılıyor. Hep savunmak zorunda kaldım. Benim öğrencilik yıllarımda böyle bir film gösterilseydi çok gurur duyardım.

Nazi dönemiyle ilgili sayısız konu işlendi. "Schindler'in Listesi" yapıldı. Schindler Yahudi işçileri alıp fabrikasında çalıştırmış. Bu film bütün dünyada büyük ses getirdi. Ya Atatürk? Sayısız Yahudi bilimadamına ülkenin kapılarını hiç korkmadan açtı ve onlara yüce görevler verdi.

Türk bile kendi tarihini tanımıyor. O tarih, kitaplardan silinecek gibi. Türkiye'de bir Türk rejisör neden ilginç bulmadı bu konuyu bilemiyorum. Sadece kötü ışıkta gösterilmekten bıktık, usandık. Bugün her gün sayısız mülteci ölüyor, gemiler batıyor, Batı üstüne alınmıyor bile. Kimse suçu üstlenmiyor. Milyonlarca insan bugün vatanından kovuluyor, vatansız kalıyor, "Haymatloz" yani. Çok aktüel bir terim oldu, ne yazık ki.

BREZİLYA'DA BİLE VARIZ, AMA...

- Haymatloz gösterildiğinden bu yana nasıl tepkiler alıyorsunuz

EREN ÖNSÖZ - Şu ana kader çeşitli festivaller de içinde olmak üzere değişik şehirler gezdim. Nürnberg, Schwerin, Köln, Hamburg, Berlin, Frankfurt, Stuttgart, Düsseldorf, Bonn, Darmstadt...

Çok çok güzel reaksiyonlar alıyorum. Almanlar büyük ilgi gösteriyorlar ve ne yazık ki Türk seyircinin sayısı buna göre az. Alman seyirci her gittiğim yerde "Bu kadar önemli bir konuyu ne okullarda gördük ne gazetelerde okuduk, ne öğretildi. Bilmiyorduk. Bize tarihimizin bu noktasını anlattığınız için teşekkür ediyoruz. Türk-Alman ortak tarihi için çok önemli" diyorlar.

Berlin'de bir beyefendi ayağa kalktı ve ağlamaya başladı. Gurbetten Türkiye'nin bugünkü durumunu izlemek son derece acı verici. Bazı Türk film festivallerinden

BENİM ÖĞRENCİLİK YILLARIMDA BÖYLE BİR FİLM GÖSTERİLSEYDİ ÇOK GURUR DUYARDIM.

Haymatloz'a ret geldi. Mutlaka Türkiye'de de gösterilecek. Örneğin Türk-Alman Üniversitesi'nden istek geldi. Ancak sinemalara girmesini isterdim. Festivallere girmesini isterdim. Son dönemde festivaller iptal oluyor, Türkiye'deki karışıklıktan muhakkak. Ancak ben bu filmde Türkiye'nin tarihini anlatıyorum. Filmim Brezilya'da gösterildi ama hâlâ İstanbul'da gösterilmedi. Tepkiler böyle işte.

- Haymatloz Alman medyasında, sadece nazi döneminde Türkiye'ye göçeden Musevi Alman bilimadamlarının hikayesi ile değil, Türkiye'de son dönemde ortaya çıkan kara tabloyla da çok sık yer alıyor. Konu gerçekte Atatürk Türkiyesinin Hitler faşizminden kaçan Yahudi bilimadamlarına kucak acisi, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin inşasında elele vermeleri. Filminizin Türkiye'nin son durumu ile ilgili medyada yansımalarını takip etmek sizi rahatsız ediyor mu?

EREN ÖNSÖZ - Elbette, Atatürk zamanıyla bugünü kıyasladığımızda, kontrast çok büyük. Edzard Reuter'in dediği gibi, tam da şimdi bunları anlatma zamanı. İnsanlar, Alman olsun, Türk olsun, bunu hissediyor.

Tarihi bir konuyu bugünle bağlantılı anlatmak hedefimdi zaten. Hepimiz Türkiye'deki son dönemdeki gelişmelerden dolayı çok üzgünüz Türkiye'de olup bitenleri kaygıyla izliyoruz. İşte bu hatıralar tam da bu noktada, şimdi daha da önemli oluyor. Demokrat, laik, aydın ve hümanist duruş ne yazık ki yeni nesillere aktarılamayacak bu gidişle. Bir mucize beklememiz naiflik...

DEMOKRAT, LAİK, AYDIN VE HÜMANİST DURUŞ NE YAZIK Kİ YENİ NESİLLERE AKTARILAMAYACAK BU GİDİŞLE

- Haymatloz, bir bölümü Avrupa'da diğer bölümü de Türkiye'de çekimleri yapılan, tarihi araştırmaları içeren kapsamlı ve detaylı bir belgesel. Filmin maliyeti, kazancı ya da zararından da söz etsek? Ne de olsa son günlerin en çok konuşulan filmleri arasında yer alıyor...

EREN ÖNSÖZ - Açıkça söyleyebilirim ki, hiçbir kazancım yok. Ben işimi hobi gibi yapıyorum. Zorluklarla bu filmi yaptık. Masraflar ancak çıkıyor. Ancak bizim için en büyük kazanç, en büyük hediye seyircilerin gözündeki ışıltı. Tam beş yıl bu film üzerinde gece gündüz tek başıma uğraştım. Türk-Alman ortak tarihinin kayıp bir kesitini gün ışığına çıkarıp, sunma görevini yerine getirebildiğim için ise gönlüm rahat.

CEPLE FİLM ÇEKİP, YOUTUBE'A KOYMAK İSTEMİYORUZ

- Almanya'da belgesel filmcilik ne durumda?

EREN ÖNSÖZ - Ben yıllardan beri du dalda uğraştığım için diyebilirim ki, çok zor bir durumda. Kazancımız sıfır. Bu kadar önemli, güzel konuları işleyen, gelecek nesiller için koruyan insanlara daha fazla destek gerek. Ama etrafımda şunu görüyorum ki, serbest sanat gittikçe daha da tehlike altında. Biz cep telefonumuzla film çekip, Youtube'a koymak istemiyoruz.

Elbette bu fırsat var, herkese açık. Biz sistemin en iyi kanallarını kullanıp insanlara kaliteli prodüksiyonlarla ulaşmak istiyoruz. Sinemadan, televizyondan... Ve bu, işte çok zor.

- Avrupa'da belgesel filmciliğe Türk rejisörler de ilgi duymaya başladı. Sayıları şu anda düşük ancak bu ilgiyi neye bağlıyorsunuz?

EREN ÖNSÖZ - Bilmiyorum. Benim için belgesel yaratmak doğal bir şey gibi. Hep fotoğraf çektim, film çektim, ses kayıtları yaptım, insanları seviyorum, hikâyelerini duymak istiyorum.

Senaryo yazıp yola çıkarsınız, ama bir belgeselin en güzel, en gerçek anları, tam gözünüzün önünde, planlamadan oluşur.

Bunu kapsayabilmek en güzel sanat.

- Önce "Import-Export" 10 yıl sonra "Haymatloz"... Bir "üçlemeye" doğru mu gidiyorsunuz?

EREN ÖNSÖZ - İnanın bu soru Haymatloz seyirci ile buluştuktan sonra o kadar sık soruldu ki. Türk-Alman ortak tarihinin bu kesiti uzun yıllar karanlıkta kalınca özellikle Alman seyirci daha fazlasını görmek istiyor, daha fazlasını merak ediyor. Aslında ben de üçüncüsü ile kafamda oynuyorum. Ancak çok meşakkatli ve hiç destek göremeyince cesaretim kırılıyor açıkçası. Şu anda bilemiyorum.

- Film dünyası sürekli üretken olmayı gerektiriyor. Yani biraz nankör bir iş. Siz şimdi yıllarca üzerinde emek verdiğiniz bir işi tüm zorluklara rağmen nihayet tamamlayıp sergilemişsiniz, tam rahat nefes alacakken böyle de bir soru geliyor: Bundan sonra neyin belgeselini çekmek istiyorsunuz?

EREN ÖNSÖZ - Kafamda onlarca fikir var. Yeni projemde yine eğitim konusuna yöneliyorum. Ama başka, global bir açıdan: Eğitim, Batı dünyasında hâlâ bağımsız mı? Bilimadamları nasıl çalışıyorlar? Ekonomi eğitime ne kadar karışıyor? Türkiye'de tarihi yeniden yazmaya kalkarlarsa, geçmişi yalanlayarak bambaşka bir tarihi dayatmaya kalkarlarsa, bunların karşısında durabilecek, "Hayır, o öyle değildi" diyebilecek eğitimli insanlarımız yeterince var mı?

Eğer eğitimsizseniz medyadaki yalanlara inanırsınız. Üzerinizde algı operasyonları yaparlar. Değişik bir toplum yaratmak üzereler: Sorgulamayan toplum! Hal böyle olunca, bize konu çok...

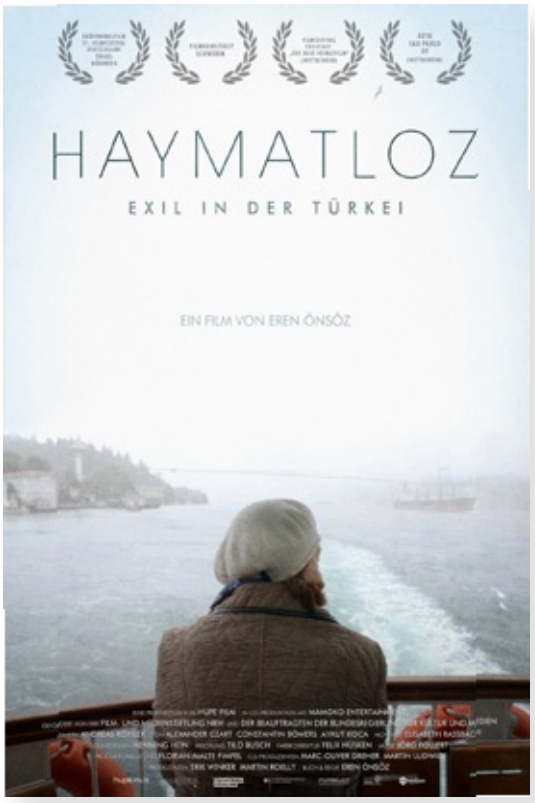

***

Haymatloz 27 Ekim'den itibaren gösterime girdi. Seçilmiş Alman sinemalarında gösteriliyor. Gösteri tarihleri için internetteki "**www.mindjazz-pictures.de/kinotermine**" veya **"www.facebook.com/HaymatlozFilm/"** adreslerine bakılabilir.

PoliTeknik
| KASIM/ARALIK 2016 | Sayı: 14 |
"Eğitim Haklarının Genişletilmesi - 2018"
Sempozyumu 29 Ekim'de Düzenlendi
Alman
Medyasına
Konu Önerileri
www.politeknik.de
info@politeknik.de

www.yaprakkiran.de

Çizimler | Zeichnungen

Ahmet Arpad, Ernst Reuter ve Türkiye'sini anlattı

Sadece Ernst Reuter'in değil genç bir cumhuriyetin de öyküsü

FRANKFURT

Modern zamanların en ilginç siyasal kişiliklerinden Ernst Reuter'in Kemalist Türkiye yılları yeni araştırmalara konu oluyor. Bunlardan biri de Reiner Möckelmann'ın kaleminden kitaplaştırıldı ve aradan çok geçmeden "İkinci Vatan Türkiye" başlığıyla Türkçeye çevrildi. Yazar ve çevirmen Ahmet Arpad, ki babası yazar ve çevirmen Burhan Arpad Ernst Reuter'i bizzat tanımış, hatta gazetesi Vatan için 1953'te bir söyleşi de yap-

mıştı, Möckelmann'ın bu ilginç sosyal demokratı konu alan kitabıyla ilgili izlenimlerini aktardı. Çocukluk ve ilkgençliği Türkiye'de geçen oğul Edzard Reuter'i de yakından tanıyan Ahmet Arpad, sorularımızı yanıtladı.

- "İkinci Vatan Türkiye"nin yazarı Reiner Möckelmann, Ernst Reuter'e ve dolayısıyla modern Türkiye'deki aydınlanmacı bir rejimin yerleşme yıllarına nasıl bakıyor ve sizce bu bakış doğru mu? İzlenimlerinizi bizimle paylaşır mısınız?

AHMET ARPAD - Kitabın yazarı Reiner Möckelmann, yaşamının yedi yılını üst düzey bir diplomat olarak Ankara ve İstanbul'da geçirmiş. 1992-1996 arası Almanya'nın Ankara Büyükelçiliği'nde Ticaret Ateşeliği yapmış, 2003-2006 yıllarında da İstanbul Başkonsolosu görevine getirilmiş. Möckelmann bu kitabı hazırlarken gerek Büyükelçiliğin, gerekse Almanya Dışişlerinin arşivlerinden yararlanmış, başta Edzard Reuter olmak Türkiye sığınanların çocuklarıyla da görüşmüş. Bu nedenle "İkinci Vatan Türkiye" sağlam kaynaklara dayanan bir yapıt. Türkiye'yi yakından tanıyan yazar konuya oldukça tarafsız bakıyor, yaşananları anlatırken gerçekçi kalıyor.

- Çeviri boyunca dikkatinizi çeken bir karşıtlık oldu mu? Şunu söylemek istiyoruz: Ernst Reuter ile 30'lar ve 40'ların Türkiye'si arasında nasıl bir uyum sağlanmıştı? Malum, Reuter, Atatürk'ün gerçekten laik ve bilime, sanata, kadına özgürlük tanıyan aydınlanmacı cumhuriyetçiliğine, böyle bir Türkiye'ye davet edilmişti... Siz kitap boyunca burada, bu iki siyaset ve devlet adamı arasında (Atatürk ile Reuter), nasıl bir "uyum" saptadınız?

AHMET ARPAD - Çeviriyi ilgiyle ve severek yaptım. Ne de olsa biraz da benim çocukluk dönemimi içeren bir konu. Kitapta adı geçenlerin çoğunu anımsıyorum. Babam Burhan Arpad da Ernst Reuter'i 1940'lı yıllarda tanımış, bir rastlantı sonucu da 17 Haziran 1953 akşamüstü uçağıyla onunla Münih'ten Berlin'e uçmuş. Kendisiyle gerek uçakta, gerekse Berlin'deki makamında Vatan gazetesi için o günkü Doğu Berlin işçi ayaklanması üzerine tam sayfa röportaj yapmış. Ernst Reuter uzmanı olduğu iskan ve şehircilik konularında dersleriyle ülkemiz için çok yararlı olduğu gibi, Siyasal Bilgiler Fakültesi İskan ve Şehircilik Enstitüsü'nün kurulmasında da büyük çabalar göstermiş bir uzman kişidir. Gerek baba Reuter,

gerekse yaklaşık 20 yıldır tanıdığım oğlu Edzard Reuter Türkiye için "ikinci vatanımız" diyor.

- Ernst Reuter bugünkü Türkiye'ye gelir ve o sorumlulukları üstlenir miydi sizce? Daha doğrusu Reuter bugünkü Türkiye'ye hiç gelir miydi? Biz, buradan onu modernizmin Türkiye'deki kuruluş yıllarını tüm sancılarıyla olumladığı sonucunu çıkaramaz mıyız?

AHMET ARPAD - Ernst Reuter'in bugünkü Türkiye'ye gelmesi için Almanya'da çok sorunlu bir yaşamı olması gerekirdi! Reuter ailesinin Türkiye'yle olan ilişkileri devam ediyor. Oğlu Edzard Reuter sık sık ülkemize geliyor, tatil geçiriyor, değişik kuruluşlar tarafından da davet ediliyor. Almanya Cumhurbaşkanı Joachim Gauck'un Nisan 2014'de İstanbul'da açılan Türk – Alman Üniversitesi'ndeki törende yaptığı konuşmada şu söyledikleri bence önemlidir: "Ernst Reuter Girişimi'nin bu Türk-Alman Üniversitesi'nin kurulmasına yönelik ana ilham kaynağını vermiş olması çok isabetli olmuştur." 2010 yılında yaşama geçirilen Tarabya Çeviri Ödülü de, Alman-Türk Kültürel Ortaklık Projesi ve Kültürlerarası Diyalog ve Anlayış için Ernst-Reuter-Girişimi çerçevesinde Edzard Reuter'in çabalarıyla gerçekleşmiştir. 1999 yılında Stuttgart'ta kurulan ve o günden günümüze Alman ve Türk toplumları arasında kurduğu kültür köprüsü aracılığı ile önemli bir işlevi yerine getiren Türk-Alman Forumu'nu (DTF) bundan 17 yıl önce yaşama geçiren en önemli kişi Edzard Reuter olmuştu. Bu örnekler de gösteriyor ki Reuter ailesinin Türkiye ilgisi 1946'da vatanlarına dönmelerine karşın 70 yıldır aralıksız sürüyor.

DÖNEMİN ANKARA HÜKÜMETİ, İSTEYENLERİ, KOLAYCA TÜRK VATANDAŞLIĞINA ALMIŞTI.

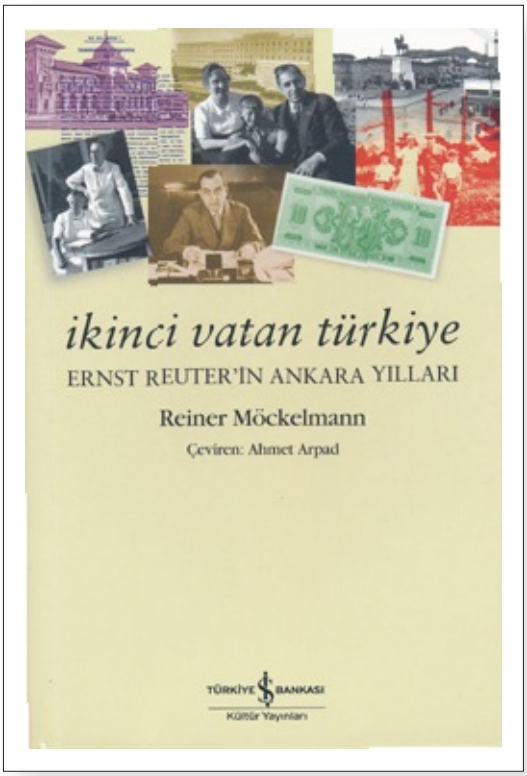

- Reiner Möckelmann, kitabında hangi ilginç noktalara dikkat çekiyor?

AHMET ARPAD - Reiner Möckelmann'ın yapıtında bence birkaç ağırlık noktası var. Bunlardan biri Türkiye'ye yerleşen bilim adamlarından çoğunun Nazilere karşı mücadelerini Türkiye'den de sürdürmeleri. Türkiye'de çalışan işadamları ve bilimadamları arasında, 1930'lu yıllarının başında ülkemize yerleşmiş Nazi hayranlarının da olduğu... Türkiye'nin 1933'den sonra gelenlere çok kolaylık göstermesi... Dönemin Ankara hükümeti, isteyenleri, ülkemizde savaştan sonra da kalmayı düşünenleri kolayca Türk vatandaşlığına almıştı.

- "İkinci Vatan Türkiye" adıyla Türkçeleştirdiğiniz kitaba bir giriş yazan Ernst Reuter'in oğlu Edzard Reuter, modern Türkiye'nin kuruluş yılarından bugüne bir çizgi çekiyor aslında: "Özgürlüğün, demokrasinin ve hoşgörünün insancıl bir toplum için ilk ve kaçınılmaz bir koşul olduğunu, her zaman için böyle kalacağı gerçeğini de ödün vermeden kabullenmeliyiz. Ernst Reuter bunun bilincindeydi ve

EDZARD REUTER'İN, BABASI ERNST REUTER VE TÜRKİYE ÜZERİNE SAPTAMALARI

Gerileyen aydınlanmaya dışarıdan bakış

Çocukluğu ve ilkgençliği, Nazi Almanyası'ndan kaçan babası Ernst Reuter ile birlikte geldiği Türkiye'de geçen dünyaca ünlü menajer Edzard Reuter, aydınlanmacı genç cumhuriyetin Nazi baskılarına direnişini, diktatörlük suçlamalarının temelsizliğini ve aydınlanmanın bugünkü anlamını dergimize anlattı.

- Batı'da uzun zamandır bir moda var: Atatürk Türkiyesi, özellikle de 30'lu yıllar, karanlık bir diktatörlük olarak sunuluyor. Ancak sizin babanız, görünen o ki, aydınlanmacı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını büyük bir anlayışla karşıladı. Babanızla, hiç ailesiyle yaşadığı o Türkiye üzerine konuştunuz mu? Bir başka deyişle, babanızın Türkiye ve Atatürk'ün siyaseti ya da çabalarına yönelik değerlendirmelerini hatırlıyor musunuz?

EDZARD REUTER – *Annemin ve babamın yazgısı doğrudan genel siyasi gelişmelere bağlıydı. Buna, elbette bize Nazi tiranlığından koruma sağlamış ülkenin değerlendirmesi de dahildi. Babamın, Atatürk ve ondan sonra göreve gelenlerin, Türkiye'yi, devletleri özgürlükçü demokrasinin temellerine dayanan uluslar topluluğu yoluna sokmak için gösterdiği şaşmaz kararlılıktan etkilendiğini çok iyi hatırlıyorum. Bunun, Türkiye'nin geride bıraktığı ve bazı geriye yönelmiş dirençler karşısında zor bir yol olduğunu herkes biliyor. Mamafih Kemalist ilkelerin geniş bir çoğunluk tarafından taşınması ve desteklenmesinden sonra, Ernst Reuter bu yolun kararlılıkla ilerletilebileceğinden ve pek uzak olmayan bir gelecekte de tamamlanacağından emindi.*

- Babanızın görüşüne göre, Türkiye Cumhuriyet 30'lar ve 40'ların Avrupa'sı için nasıl bir şanstı? Belki babanızla bu konuyu bu açıklıkla hiç konuşmadınız. O zaman siz kendi kişisel görüşünüzü aktarabilirsiniz. Ernest Reuter gibi o dönemin Avrupa politikasında ağırlıklı bir kişiliğin bu Türkiye'yi yine o dönemin ilerici bir "şansı" olarak nasıl gördüğünü söyleyebilir misiniz?

EDZARD REUTER – *Babam, Türkiye'nin dünya savaşından sonra özgürlükçü ülkeler kümesine dahil olacağından emindi. Bu anlamda, Atatürk'ün halefi olarak İsmet İnönünü'nün de iyi anladığı bu cesaret ve kararlılıkla, Türkiye'yi kendi safında savaşa bulaştırmak isteyen Nazi baskısına direnmesinden özellikle etkilenmiştik. Ernst Reuter, bunun da ötesinde, şundan hareket ediyordu: Anadolu'nun yüzyıllara dayalı gelenekleri, deneyimleri ve kültürleri, savaşın bitmesinden sonra gerek siyasal gerekse genel toplumsal açıdan önemli oranda barış içinde birlikte yaşayan bir halklar topluluğunun gelişmesine katkıda bulunabilirdi.*

- Siegfried Heimann'ın da dikkat çektiği gibi, Lenin bile babanız hakkında, onun "parlak ve açık kafalı, ancak fazla bağımsız" biri olduğunu kaydetmişti. Bir başka yazar Heinz Reif, Kemalist Türkiye tarihi için Reuter'in bir tür kilit figür değil, aynı zamanda bir kilit kavram olduğu görüşünde. Reuter'in tutumu dünkü ve bugünkü Türkiye'yi anlamak için bir "kilit kavram" mı gerçekten?

EDZARD REUTER – *Güncel gelişmelerin arka planında, babamın Türkiye'nin siyasal geleceği üzerine yaptığı değerlendirmeleri hatırlamanın yanlış olamayacağını düşünüyorum. Bu, öncelikle Türkiye'de bugün sorumluluk taşıyanlara tavsiye edilebilir.*

- Babanız ABD'ye değil Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmişti. Bunu siz nasıl görüyorsunuz yıllar sonra baktığınızda? Kemalist Türkiye'nin olumlanması olarak yorumlanamaz mı?

EDZARD REUTER – *Nazi diktatörlüğünün zorlamasıyla yurdundan kaçışı ertesinde babam, kendisinin ve ailesinin nerede bir sığınak bulabileceği konusunda serbest bir seçimle karşı karşıya kalmadı. Türkiye'de, kendisini tatmin eden iş bulabilmesi ve genç insanların eğitimine katkı sağlaması, bizim için daha çok yazgımızın güzel bir tesadüfüydü.*

İnsan hakları, demokrasi, yargının bağımsızlığı, özgür basın: Türkiye'deki çabasına da temel aldığı bu değerler için yaşadı Ernst Reuter, işte o dönem gençlerinin torunlarının kuşağında bile hâlâ bu temel ilkeleri hatırlayanların bulunması, bana hep çok derin biçimde dokunuyor.

- Türk gazeteci Can Dündar'a bugünkü Türkiye'nin veya Erdoğan Türkiyesi'nin Nazi döneminin başlangıçlarını hatırlattığını söylediniz. Çocukluğunuzun ve ilkgençliğinizin Türkiye'si ile bugünkü Türkiye'yi karşılaştırabilir misiniz?

EDZARD REUTER –- *Genelgeçer ifadeler kullanmak bana uymaz. Can Dündar'ın da çok doğru bir biçimde aktardığı kişisel izlenimlerime ekleyebileceğim ve eklemek istediğim bir şey yok. (FHF)*

yaşamını bu ilkeye inanarak sürdürdü." Böyle bakınca, Ernst Reuter'in Atatürk Türkiyesi'ni bir sürgün yeri olarak seçmesinin tesadüf olduğunu söyleyemeyiz. Bir kavgayı sürdürmek ve hemen dönmek üzere böyle bir seçim yaptığı, aydınlanmacı Türkiye yıllarını kendisi için çok verimli bir alan saydığı ileri sürülebilir mi?

AHMET ARPAD - Kanımca Hitler Almanyası'ndan kaçarak "modern çağın ilk beyin göçünü" yaratan ve Atatürk'ün davetiyle gelen bilim adamlarından biri olan Ernst Reuter'in "İkinci Vatan" olarak adlandırdığı Atatürk Türkiyesi ona ve dostlarına çok olanak tanımıştı. Değerli bilim adamı ve politikacı Reuter ülkemizden ayrıldıktan sonra da kitap ve yazılarında Türkiye'den hep "memleketim, memleketimiz" diye söz etmiştir. Ernst Reuter'in o günlerde birçok Alman bilim adamı gibi Amerika Birleşik Devletleri yerine Türkiye'yi yeğlemiş olmasının önemli nedenlerinden biri, o insanların Atatürk Türkiyesi'ni iyi bir geleceğin beklemiş olacağına inanmaları ve ülkemizde daha özgür çalışarak kendilerini daha iyi kanıtlayabilecekleri inancıdır.

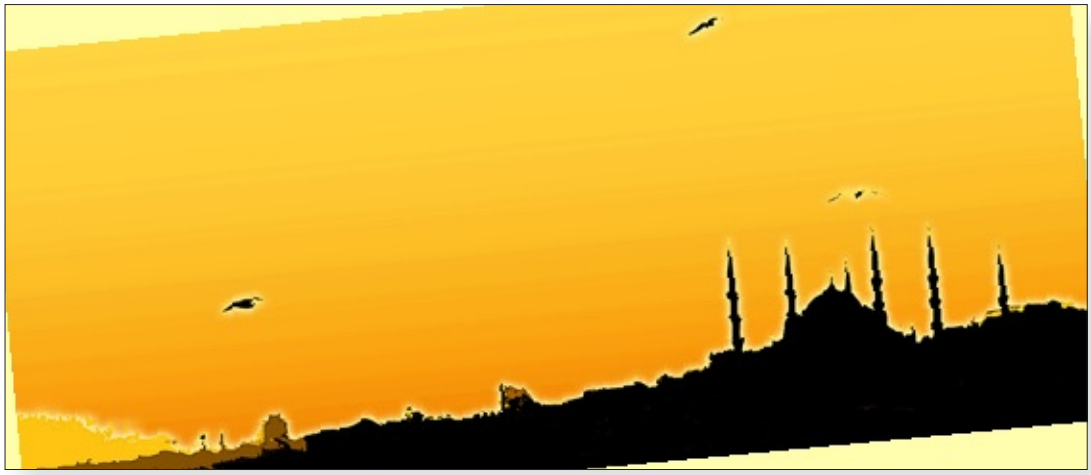

ERNST REUTER'İN "**İKİNCİ VATAN**" DEDİĞİ **ATATÜRK TÜRKİYESİ** ONA VE DOSTLARINA ÇOK OLANAK TANIMIŞTI

- İkinci Vatan Türkiye, bir "dönem monografisi" aslında gerçekten de. Bu kitapta siz Reuter'in Türkiye izlenimlerini nasıl buldunuz? Yani, baştan itibaren gerici ve karanlık diktatörlük mü yoksa aydınlanmacı, ortaçağ kalıntılarına karşı gerektiğinde şiddet de kullanılan bir özgürleşme ortamı mı görüyordu Türkiye'de Reuter? İzlenimleriniz.

AHMET ARPAD - Ernst Reuter'in "İkinci Vatan" dediği Atatürk Türkiyesi ona ve dostlarına çok olanak tanımıştı. Atatürk'ün modern bir Türkiye yaratma düşünün gerçekleşmesinde, Nazi Almanyası'ndan kaçıp Türkiye'ye gelen her bilim adam gibi Reuter'in de çok büyük katkısı olmuştur. O ve dostları sayesinde yeni Türkiye'nin öğretim programları çağa uygun bir hale getirilmiş, sayısız bilim adamımız yetişmiştir. Kitapta adları geçen Alman bilim adamları, Osmanlı'nın çöküşünden sonra Atatürk'ün yepyeni aydın bir toplumun yaratmak istediğini anlamıştı. Eksiksiz hepsi bu yolda çaba göstermiş, emekleri Atatürk Türkiyesi'nde bilimsel anlayış ve araştırmalara büyük bir canlılık getirmiştir. Onların ve geride bıraktıkları öğrencilerinin katkısı olmasaydı yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk'ün ölümünden hemen sonra büyük sıkıntılar yaşayacağına inanıyorum.

- Eğer Reuter, Türkiye'ye bir bekleme salonu (Wartesaal) gözüyle baktıysa, bu bakışın "Kemalist Ankara" tarafından paylaşılmaması düşünülemez. Acaba Atatürk Ankarası, Nazi Almanyası'na geçici bir delilik olarak mı bakıyordu? Ankara'nın, Türkiye'de de siyasal çalışmalar yaptığı, hatta Washington ile ilk ilişkileri burada kurduğu bilinen Reuter üzerinden, dünyadaki yükselen güç ABD ile bağlantıları sağlama aldığı da söylenebilir mi? Siz, böyle önemli bir kitabın çevirmeni olarak, Ernst Reuter'in Ankara'dan nasıl bir kabul gördüğü düşüncesindesiniz?

AHMET ARPAD - Atatürk'ün daha 1930'lu yılların başında Hitler'in Avrupa'da bir savaş başlatacağını söylemiş olduğu bilinir. Ülkemize sığınan aydınlar açık açık söylemeseler de akılları hep ülkelerindeydi. Nazi yönetiminin elinden kurtulduklarına sevinirken günün birinde yine vatanlarına dönebilecekleri düşüyle de yaşıyorlardı. Çoğu Almanya'yla bağlantılarını hiç koparmıyordu. Ancak savaş bittiğinde, 1 Ağustos 1933'de İstanbul Üniversitesi açılırken kadroda yeralan 38 yabancı ordinaryüs profesör ve 85 akademik personelin çoğu başka ülkelere gitmişti. İçlerinde Almanya'ya dönenler azınlıktaydı. Bunlardan biri de idealist Ernst Reuter'di. Ancak kitapta da anlatıldığı gibi dönüş için zor bir savaşım vermişti. Yeni Almanya'ya dönmesine engel çıkaranlar başta Amerika Birleşik Devletleri'yle İngiltere olmuştu. Ernst Reuter'in savaşın son yıllarında ABD ile kısa süre olan bağlantıları dönme çabasında bir işe yaramamıştı. İki yıla yakın bir savaş vermiş ve sonunda dönmesine onay çıkmıştı. Benim anladığım kadarıyla ilerki yıllarda yeni Almanya'nın kuruluşunda sözleri geçecek olan "Dörtler" eski sosyalistleri istememişti. Kitaptaki izlenimlerime göre hem Atatürk, hem de İnönü hükümetleri Nazilerden kaçan Alman bilim adamlarına hep yakın davranmıştı! Kemalist Türkiye'nin kucak açmış olduğu gerek Yahudi asıllı, gerekse Alman asıllı bütün bilim adamlarıyla aileleri Türkiye'den ayrılmalarından onlarca yıl sonra da geride bıraktıkları öğrencileri tarafından derin saygıyla anılmıştır. Bugün sadece İstanbul'da bir Türk-Alman Üniversitesi yok, Ankara'da da Almanya Büyükelçiliği'nin "Ernst Reuter Schule" adı altında bir özel okulu var. (FHF)

KÜNYE | Impressum

Sorumlu Yönetmen
(V.i.S.d.P.):
Osman Çutsay

Sanat Yönetmeni
Artdirector:
Ömer Yaprakkıran

Yazışma Adresi:
info@avrupa-kultur.eu

Bizim **Aachen**

AACHEN VE ÇEVRESİ İÇİN TÜRKÇE DERGİ

Yakında Bizim **Aachen** dergisine küçük bir kardeş geliyor!
Sizin **Aachen** dergisi tamamen yerel bir haber dergisi olacak.
Bir ay Bizim **Aachen** dergisi, diğer ay Sizin **Aachen** dergisi ile
pek yakında her ay sizlerin karşınızda olacağız.

Sizin **Aachen**

AACHEN VE ÇEVRESİ İÇİN **TÜRKÇE HABER DERGİSİ**

Yeni Posta

Bize ulaşmak için:

Telefon: 0731 - 960 93 87 **Fax:** 0731 - 960 93 89 **Büro**: Einsteinstr. 59 89077 Ulm
E-Mail: info@yeniposta.de **Web:** www.yeniposta.de
facebook.com/yeniposta • twitter.com/yeniposta

Güney Almanya'nın 4 Eyaletinin
1992'den beri
En Büyük Türkçe Yerel Gazetesi

Avrupalı Türklerin Dünyaya
Açılan Penceresi:
www.yeniposta.de

ALİ ZÜLFİKAR'IN KURŞUNKALEMLE TUVALE DÖKTÜĞÜ DEV PORTRELERDE TARİH VE COĞRAFYA VAR

FRANKFURT

Siyahla beyazın yarattığı rengârenk bir senfoni

Kökleri Türkiye'de bulunan "yeni Avrupalı" sanatçıların etkinlikleri ve ürünleri geniş ilgi topluyor.
Bu kuşağın önemli sanat insanlarından biri de, resimde geleneği reddetmeyen, ancak yeni formatlar peşinde özgün bir dil geliştirmekte ısrarlı olduğunu gizlemeyen Ali Zülfikar.

Çalışmalarını Köln merkezli olarak sürdüren ve 170'in üzerinde uluslararası sergiye katılan sanatçı, Avrupa başkentlerinde de galerilerin yakın takibe aldığı isimler arasında. Ali Zülfikar, uzun bir süredir geliştirdiği "hiper gerçek" anlatım tarzını doğuran koşulları, sanata ve dış gerçekliğimizdeki sürece müdahale bilincini Avrupa Kültür'e anlattı.

- Nasıl bir ortamda yetiştiniz? Şöyle soralım: Sizin de bir ürünü, bir parçası olduğunuz Türkiye'deki resim geleneğini, Almanya ve Avrupa'daki resim hareketleriyle, özellikle bugün, karşılaştırdığınızda neler görüyorsunuz? Genel bir değerlendirme yapabilir misiniz?

ALİ ZÜLFİKAR - Benim büyüdüğüm ortamlar, tarihi mağara resimleriyle, mezar taşlarındaki tabletlerle bezeli zengin bir kültür mirasıydı. Ama "çelik-çomak" oynayarak yetiştiğim bu ortamların sanatsal değerlerini anlayan ne bir sanat öğretmenimiz ne de bir sanat kurumumuz mevcuttu.

ÜLKEMİZ SANAT AKADEMİLERİ, SANAT EĞİTİMİ OLARAK BATI SANATINI BİRE BİR TAKLİT EDİYORLAR

Bu kadar tarihsel dokuları ve kökleri zengin bir ülke, maalesef sanat alanında geriledikçe geriledi. O yüzden geldiğim ülkeyi görsel sanatlar açısından Avrupa sanatıyla karşılaştırmak, bir muhasebe çıkarmak mümkün değildir. Gerek sanat, gerek kültür ve gerekse de sanat piyasası itibariyle bir kıyaslama yapmak doğru bir değerlendirme olmaz. Çünkü, ülkemiz sanatçılarını yetiştiren sanat akademileri, sanat eğitimi olarak Batı sanatını bire bir taklit ediyorlar. Bu açıdan Avrupa, görsel sanatın dinamosu konumundadir.

Sanat, mental olarak, toplumun yaşam biçimi, estetik değerleri ve kültürel zenginlikleriyle doğrudan bağlantılıdır. Birbirini tamamlayan bir orantı vardır. Avrupa'da ya sanatçısınız ya da değilsiniz. Bunun ortası olmaz. Bu işten yaşamını idame ettirenler, sanatı geceli gündüzlü yaşayanlardır. Ve bu tarz sanatçıların birlikte çalıştığı sanat galerileri vardır. Sanatçı ile galerist birbirini tamamlar. Sanatçı, eserlerini üretir, galerist ise onun bütün organize işlerine bakar.

Avrupa'daki sanatın köklü bir tarihsel tecrübesi, devlet erki olarak güçlü bir gelişim evresi oluşuyor. Akıbetinde sanatın farklı ve üretken boyutu farklı bir ivme kazanıyor. Benim gelişim evrelerim de bundan nasibini aldı. Önemli sanat eğitmenleri, Prof. Dr. Hajou Klein, Prof. Dr. Frank Günther Zehnder, Dr. Winfried Gellner, Dr. Steffanie Eckhardt, Prof. Dr. Eberhard Linke gibi nice önemli sanat eğitmenleriyle birlikte çalışma imkânım oldu. Onların eleştirilerinden sanat adına kendime çok şey kattım.

ANDY WARHOL VE BEDRİ BAYKAM

Gelinen aşamada günümüz modern sanatın temelini oluşturan "küreselleşme" projesi sanatçılara, entelektüelleşmeyle eşanlamlı bir deyim olarak insanlara aktarıldı. Andy Warhol gibi ressamlar, Amerikan kültürünün dünyaya sunduğu nesneleri, topluma mal olmuş simgesel insanları, sabun kutularını, kola kutularını, sigara paketlerini biraz da alaycı ve ironik bir biçimde işlemiştir. Warhol, toplumun tabularına saldırdığı gibi idolleriyle de dalga geçmiştir. Bu akımdan etkilenen Bedri Baykam da, mesela, ülkemizin içindeki sorunların dışında kalarak toplumun sembolleşmiş isimlerini resmederek "zaman aşırı kompozisyonlar" gibi çalışmalarla farklı bir hayal dünyasını bizlere sunmuştu. Baykam'ın zaman zaman erotizm olgusunun ön planda yer aldığı çalışmalarında hafif yıkıcı provokatif bir yaklaşım tarzını da işlediğine şahit oluyoruz. Başka örneklerle birlikte, ilginç bir yoldayız yani...

- Siz özgün bir "görme biçimine" sahipsiniz. Bu görme biçimini, resimleriniz üzerinden dışarıdakiler için de görünür kılıyorsunuz. Sizin bu "görme, algılama ve özgün bir ürün halinde işleme" tarzınız, Türkiye'de ve Avrupa'da nasıl karşılandı? Sanatınıza nasıl yaklaştılar? Gözlemlerinizi bizimle paylaşabilir misiniz?

AVRUPA'DAKİ SANATIN KÖKLÜ BİR TARİHSEL TECRÜBESİ, DEVLET ERKİ OLARAK GÜÇLÜ BİR GELİŞİM EVRESİ OLUŞUYOR.

ALİ ZÜLFİKAR - Günümüz sanat anlayışını tehdit eden en belirgin sorun, sanatta "orijinallik" ilkesinin bir algısal yanılgı taşımasıdır. Özgünlük adına sanatçıların bir fabrika gibi ürettiğini, atölyelerinde grup halinde çalışanların bir reklam şirketinde iş yetiştirir gibi sıradan ve tekdüze bir süreci yaşadığını görüyoruz. Sanat piyasasına sunulan ürünlerin bir sanat eseriymiş gibi "orijinal, kendine özgü" popüler bir yanılgıyla metal bir sanat evresi oluşuyor. Bazen orijinal gibi gözüken el yapımı işler, bir esermiş gibi estetize ediliyor. Bir çerçeve, bir sanat eseri gibi piyasaya sunuluyor.

Popüler bir kişiliği olan Jeff Koons gibi sanatçılar, kendilerine sunulan pazarda seri ürünleri bir "fabrika" gibi pazarlıyor. Bu fikrin babası olan Andy Warhol, en iyi işin para kazanmak olduğunun altını

çizerek, atölyesinde bir işadamı gibi hiç elini sürmeden serigrafiler üretiyor ve onları, milyonlara satıyordu. Böyle bir pazar ortamına karşı, eleştirel yaklaşımların yaşama şansı, düşük yoğunluk patlamaları gibidir. Ben de böyle bir ortamda hiçbir devlet kurumundan ve toplumsal sanat vakıflarına sırtımı dayamadan kendi özgücümü ortaya koydum ve gelinen aşamada bir vizyonum oluştu. Avrupa sanatsal piyasasında, her geçen gün büyüyen sanat piyasasında hatırı sayılır bir "trend" yakaladığımı düşünüyorum.

Eserlerimin çoğu Suriye'deki savaş sonrasında oluşan tepkilerin bir sonucudur. Öyle doğdular. Seçtiğim motifler, özellikle yaşlanmış insanlardır. Onların yüzlerindeki abartılı ifadeleri birbiri ardına işleyerek galiba sanatseverleri bir zaman tüneline çekmeyi başardım. Kimisinin yüzünde korku vardı, kimisindeki acının, kimisindeki sevincin bir anlık halleriyle karşılaştım, onları birbiriyle karşılaştırdım. Yani aslında zamanı durdurdum. Eserlerimden etkilenen sanatseverler yüzlerindeki şaşkınlığı gizlemeden sürekli soruyor. "Bunları nasıl yapıyorsunuz, kurşunkalemden sanat eseri yaratmak nerden aklınıza geldi?" gibi sorularla çok sık karşılaşıyorum.

- Doğrudan insanı ve insanın da özellikle yüzünü resminize temel alıyorsunuz. İşin ilginç yanı, siyah-beyaz bir "renk cümbüşü" içinde birbirinden çok farklı, ama aynı mekânı ve onun tarihini paylaşan yüzler resmediyorsunuz. Bu nasıl bir ihtiyaç sizdeki? Nereden doğdu? Siz neden böyle bir temaya ve biçime kilitlendiniz?

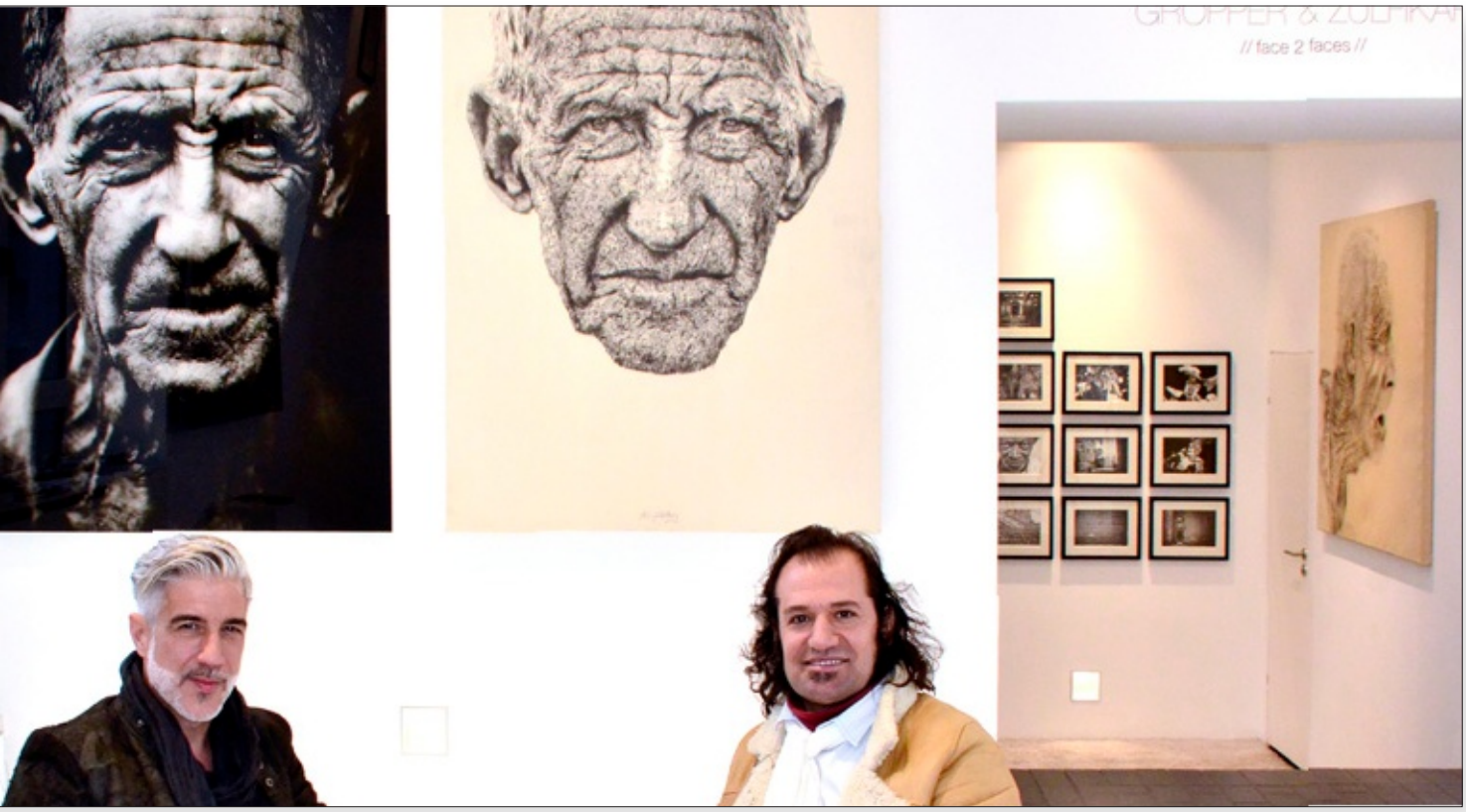

ALİ ZÜLFİKAR - Resim sanatında kendinizi ifade ederken, özgün bir kimlik yakalamanız gerekir. Bu kimlik ekseniyle bir "vizyon" oluşturmak mümkün olur. Sanatçının kendi bilgi ve birikim dağarcığıyla bütünleşerek, çalışmasının merkezine kendi farklılığını koyma mücadelesi başlar. Ben, kendi merkezime "insanı" koydum. Sanat, sadece kendini ifade etmek değil, kendine özgü bir duruş oluşturmaktır. Yeri geldiğinde, çizgileri-

nizle sert ve eleştirel yaklaşarak, estetik ve "pazar" kaygılarını kırmanız gerekir. Sanatın asıl ağırlığı, toplumsal ve eleştirel olarak, sanatın ve toplumun kabuğunu kıran "eleştirel" serilerle ön plana çıkabilmelidir. Ben şahsen bu yolu seçtim.

TOPLUMUN TÜM DİNAMİKLERİ

Ürettiğim eserlere, kimsenin evine asmaya cesaret edemeyeceği kadar kendi toplumsal dönüşümlerimizi işleyen "olgunluk-yaşlılık hali" hâkimdir. Çalışmalarımda toplumun bütün dinamiklerini görürsünüz; güzel kadın motifleri olmadığı gibi, dekorasyon amaçlı da değildirler. Bu ihtiyacın sebebi, sanatsal bakış açımda yatar. Yani, benim için sanat, yaşlı insanların yüzlerinde gizli olan duygusal kırılmaların ifade edebilme biçimidir. Onların yaşadıkları tüm zaman evrelerini yaşatabilecek etkili bir gücün peşindeyim. Süreç içinde yaşadığı bütün sevinçlerin bıraktığı renkleri görebilmeli, acılarının yaraladığı izleri okuyabilmeli, mimiklerini saran çizgilerde yatan duygularını yorumlayabilmeliyim. Hatta, gözlerinde bir okyanus gibi derinleşen bilgeliği ve kendine olan güvenini görebilmektir benim için amaç. Ak düşen saçlarını tel tel sayabilecek hissiyatı verebilmektir.

Her yaşın oluşan doğal güzelliğini bir zenginlik olarak algılayabiliriz. Ben, bir saygınlık abidesini cesurca anlatabilmeliyim. Onu yapmaya çalışıyorum zaten. Amacım, sanatseverleri yaşamış olduğum karelerin içine çekerek, kendilerini benim zaman tünelimde sonsuz bir yolculuğa sürükleyebilmektir.

Benden önce hiçbir sanatçı arkadaşım, tuval üzerine kurşunkalem yöntemiyle bu boyutlarda ürünler çıkarmamıştı. Böyle bir tekniği sanatımın merkezine koyarak başladım. Tuval üzerindeki ana motif, detaylarda gizlidir. "Hiper gerçek" anlatım tarzlarında sanatçılar, fotoğrafların bile gözden kaçırdığı ayrıntıları işleyerek, kendi derinliklerini, eklenti doku farklılıklarını irdeliyorlar, böylece form ve renk değerlerini öne çıkarıyorlar. Mesela,

yeni renk değerleri ekliyorlar. Hiper gerçekçi sanatçılarımızla benim aramdaki farklılıkların başında ise renk tercihi geliyor. Bendeki teknik kurşunkalem, renkler ise kurşunkalemin tonlarıdır. Benim çalışmalarımdaki derinlik, renk kullanılmadan sadece kurşunkalemin tonlarıyla yaratılmıştır. Gözbebeklerine yansıyan ışık, derinlik ve yüzlerindeki yaşam izleri, doku farklılığı, kurşun kalemin tonları ve derinliğiyle oluşturulmuştur.

karşınıza gerçek sanat eserleri çıkar ve sizi diğer sanatçı arkadaşlarınızdan farklılaştırır.

- Resim tarihine baktığınızda kimlerin size ustalık ettiğini görüyorsunuz? Yani hangi üsluplar üzerinizde etkili oldu? Özel bir yakınlık duyduğunuz ressamlar var mıydı ve var mı? Varsa, neden onların sizin üzerinizde ve resminizde özel bir ağırlığı olduğunu düşünüyorsunuz?

Kurşunkalem tekniğinin en önemli özelliği hatayı yüzünüze vurmasıdır. Yani, silgi kullandığınızca karşınıza bir resim çalışması çıkar. Silgi kullanmadan, hiçbir hatalı çizgi oluşmadığında ise karşınıza bir sanat eseri çıkar. Diğer önemli bir nokta da yaratmış olduğunuz eserin yıllarca korunması gerekmektedir. Bunların hepsi bir bütün olarak parmaklarınızın anatomik ustalığını ve bilgi birikiminizi yeteneğinizle birleştirmenizi gerektiriyor. Bu birleşim, karşınıza bir "vizyon" olarak dikilir. Bunları bir araya getirdiğinizde

ALİ ZÜLFİKAR - Benim sanatsal hiçbir bilgim olmadığı zamanlarda yaptığım resimler, sürreal (gerçek dışı) resimlerdi. Sonraları Salvador Dali'nin bu alandaki en derinlikli sanatçı olduğunu öğrendim. Zamanla onun yapıtlarını izleyerek, resimlerimi geliştirdim. Ancak sanatı öğrenme aşamalarımın en belirgin hocası Rembrandt ve eserleriydi. Sanat eğitimleri dönemimde ışık-gölge ve derinlik gibi sanatın en temel prensiplerini onun eserlerini inceleyerek öğrendim.

NÂZIM VE PICASSO

Kurşunkalem tekniğimi geliştirmem için, Cemal Arslan ve Memduh Kuzay hocalarım devamlı heykeller üzerinden çalışmamı, mümkünse heykel müzelerini ziyaret etmemi öneriyordu. Kulağımda küpe gibi taşıdığım bu sözler doğrultusunda İstanbul Ayasofya Müzesi'ndeki heykellere yöneldim, bu heykeller benim o dönemde en büyük öğretmenlerim oldular. Hikmet Ran'dır. Her ikisi de hayatının son gününde bile, enerji doludur. Her ikisi de arkasında devasa bir dünya bırakırlar.

Picasso resim, heykel ve seramik olarak yirmi bin eser bizlere sundu. Yani, yaşadığı her anda kendisi oldu; zaman oldu Afrika sanatında etkilendi, zaman oldu "Guernica"da yaşanan iç savaşın tahribatından etkilenip tepkisini ortaya koy-

Kendi anlatımıyla
Ali Zülfikar

"Resmi kayıtlara bakıldığında 1 Ocak 1970 yılında, annemin anlatımlarına göre ise 15 Mart 1971 yılında büyük bir ailenin beşinci çocuğu olarak dünyaya geldim. Ortaokulu Yavuzeli'nde, liseyi Gaziantep Şehit Şahin Lisesi'nde okuduktan sonra Elazığ Fırat Üniversitesini kazandım. Cemal Aslan ve Memduh Kuzay Hocalarımızın atölyesinde sanat eğitimimi aldım. 1993 yılında hocalarımın referansı ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümüne başvurdum. Giriş için iki ay boyunca Prof. Gökhan Anlağan Hocamızdan ders aldım, eleme sınavlarını geçerek 300 kişilik listeye girebildim. Ancak tek tercihim olan Resim Bölümü listesinden adımı bulamayınca tekrardan Fırat Üniversitesine geri döndüm. 1995 yılında politik sorunlarımdan dolayı Fırat Üniversitesini terk ederek önce İstanbul'a gittim, sonrasında da 1997 yılında yurtdışına çıktım. 1999 yılından itibaren uluslararası sanat müzeleri, sanat galerileri ve sanat fuarları olmak üzere 170 sergide yer aldım. 2004 yılından 2014 yılına kadar Köln şehrinde Galerie Zeugma'nın sanat yönetmeni olarak farklı bir sanat deneyimi kazandım."

Sanata bakış açısı, dönem dönem farklı denemeler ve tarzlarla kendini araması, dünya görüşüyle Picasso'yu kendime yakın hissettim. Onun duyarlı kişiliğine hayranlığımı gizleyemem. Bana göre döneminin hatta çağımızın en büyük ressamıdır. Sanatı bir yaşam tarzı olarak benimsemesi, olağanüstü bir enerjiyle 92 yıllık ömründe hiç durmadan çalışması beni çok etkilemiştir. Gerçekten de hayatıma yön veren iki ustadan biridir. Diğeri ise, kendi coğrafyamızın denizi Nâzım masını bildi. Yeri geldiğinde atölyesinden içeri giren Hitler'in Fransa'daki elçisi Otto Abetz'e verdiği cevapla, nasıl bir karakter olduğunu gösterir. Picasso, Alman uçaklarının bombardımanı altında, savunmasız bir şekilde can veren yurttaşlarının çığlıkları arasında "Bunu siz mi yaptınız?" diye soran Otto Abetz'e "Hayır, siz yaptınız!" diyebilecek kadar onurlu bir duruş gösterebilmiştir.

- Türkiye coğrafyasını iyi biliyorsunuz. Onun en geri bırakılmış bölgelerini de en modern kentlerini de yakından tanıyorsunuz. Öte yandan, 20 yıla yakın bir süredir de Avrupa'da yaşıyorsunuz. Dolayısıyla çağın en parlak metropollerini içinden biliyorsunuz. Bütün bu değişik yaşam alanları resminize nasıl etkide bulundu? Bu konuyu hiç düşündünüz mü?

ALİ ZÜLFİKAR - Bu konuyu hiç düşünmedim, bilakis yaşadığım için sizlerle paylaşmak isterim. Benim, yaşamın tüm katmanlarıyla birlikte büyüdüğüm doğrudur. Bir ekleme yapmak gerekirse, bunların içinde kendimi geliştirdim. Sanatımın tüm evrelerinde o anların izleri var. Ne hissetmişsem, onları yaşadım, bir şair arkadaşımın deyimiyle "babamdan başkasına baba demeden" sanatımla nefes alıp, güne öyle başladım. Zaman zaman aç kaldım, evet "açlık" çektim. Ama ne beni sanatım aldattı ne de ben sanatımı aldattım. Sanatımdan başka iş yapmadım, yapmayı da düşünmedim.

NE BENİ SANATIM ALDATTI NE DE BEN SANATIMI ALDATTIM

KÖK BOYALARI TEKNİĞİ

Avrupa'nın önemli sanat insanlarıyla ve galeristleriyle çalışma olanakları yakaladım. Bu, sanatsal birikimimi zenginleştirdi. Avrupa sanat arenasında kendimi geliştirdikçe, yaşam felsefemde "ancak, ama, keşke" gibi terimlere yer vermemem gerektiğini de öğrendim. Bu, kendi yörüngem içinde dönen enerjimin ve gerçekleştireceğim projelerin bir bütün olarak birbirini sarmalaması anlamına geliyordu. Duygusal kırılmalar yaşasam da, bu negatif enerjinin nereden ve nasıl geldiğini bildiğimden dolayı "aldırmadan" yoluma devam ettim. Dolayısıyla her sergi benim için bir dönüm noktası oldu.

- 2006 sonrasında yerleştiğini belirttiğiniz resim dilinizle ilgili bilgiler verebilir misiniz? Neden bu tekniği geliştirdiniz mesela? Anatominiz sağlam, figür çizme zorluğunuz yok, yani başka yöntemler de geliştirebilirdiniz, ama siz bu üslupta ısrar ettiniz. Neden?

ALİ ZÜLFİKAR - Kendime özgü olan "kök boyaları" tekniğinden sonraki en son evremde, tamamen daha çok sadeleşmeye yöneldim. Daha yalın bir dilin kullanılması gerektiğine inandım. Eğer, elinizdeki malzemeyi farklılık yaratarak yorumlayabiliyorsanız, çıtayı aşmışsınız demektir. Benimki, daha çok kendimle muhasebedir. "Elimdeki şu küçük bir kurşunkalemle acaba daha etkili bir eser yaratabilir miyim?" gibi delice bir yöntemin peşine düştüm. Devamlı kendini yenileyen sanat bilgimi neden derinleştirmeyeyim? Derinlik ve farklılık yaratan bir çığır neden açmayayım? Sanat zaten delilerin işidir. "Buyur sana kurşunkalem ve tuval" diye bir meydan okumadır benimkisi. Belki, haksızlıklara uğradığım dönemlere meydan okuma. Belki de "sanatı ben biliyorum" diyenlere meydan okumadır. Bu

işi benim tarzımla yaparsanız, belki kimse evine "dekor" olarak sizin eserlerinizi koyamayacak, ama insanlık tarihine hatırı sayılır bir miras bırakmış olacaksınız. Ben işte bu bilinçle hareket ettim. Belki bundan, emeğimi çalan sanat akademileri de ders alacaktır. Benim bu tarzdaki çalışmalarım bir isyanın sonucudur. Yeni nesillerin daha özgün yetişebilmesi içindir.

- İlk bakışta çok yalın görünen, ama son derece derinlikli bir teknikle çok karmaşık bir konuyu, insan yüzlerini işliyorsunuz? Resminiz, insan denilen uçurumu ve karmaşayı, hatta kargaşayı özgün tekniğinizle yeniden yaratıyor. Size bir "yalınlaştırıcı" (sadeleştirici ve derinliği yeniden kurucu) diyebilir miyiz? Böyle bir tanıma nerede itiraz edebilirsiniz?

ALİ ZÜLFİKAR - Şu andaki çalışmalarımda, sizin tanımlamalarınıza itiraz edecek sadece bir nokta olabilir. "Derinliği yeniden kurmak" yerine "derinleşmeyi yeniden yorumlamak" dersek, daha yerine oturabilen bir anlam çıkar. Bundan önceki serüvenlerimde farklı teknikler geliştirmiştim. 2000 yılından sonraki çalışmalarımda "kök boyalarını" sanatıma taşımış, farklı bir tekniği sanat piyasasına sunmuştum. O zamanlar renkli bir mitolojik dünyanın yüzlerimize vuran yansımalarını, toprağın ve ağaçların doğal parçalanmalarını ve yarılmalarını işleyen çalışmalarımla sanat dünyamızda yer almıştım. Portre çalışmalarım daha önceleri renkli ve alabildiğine dokusal zeminler üzerineydi.

TUVAL ÜZERİNE KURŞUNKALEM

2013 yılının sonlarından itibaren "tuval üzerine kurşunkalem tekniği"ne başladım. Bu süreden sonra artık sadece sanatım için iddialı bir çıkış peşindeydim. Özgün bir sanatçının, sanatın sadeliği ve derinliğiyle, kendi kompozisyonlarında hiçbir kaygı ve çelişkiye yer vermeden estetik bir derinlik yakalamak istiyordum. Kendi sanatımın farkını ve evrildiğim kişiliğimi geliştirerek, yaşadığım tüm duyguları sansürsüz ve yalın ele almalıydım. Ve portrelerimle figüratif modern sanat tarihinde bir çıkış yaratmak arzusundaydım. Sanat tarihimizde bir ilk olan tuval üzerine kurşunkalem tekniğini tablolarımda işledim. Seçtiğim insan karakterlerindeki sadelik ve yüzlerindeki tarihsel dokuların derinlikleri, bizlere bu bulguları sunar. İnsanın yaşam evreleri ve mimiklerindeki ifadelerin, gözbebeklerine vermeye çalıştığım ışığı sönmeyen duyguların, kendi yaşadığı korkuları ve kaygılarıyla portrelerime derin bir ruh kattığını görüyorum.

- Portre ısrarınız, sanatınıza ve topluma, insana, dünyaya bakışınıza ne gibi olanaklar taşıdı? Çalıştığınız yüzler üzerinden bir yanıyla da insanın, Anadolu kültürlerinin, Türk ve Kürt halklarının iç içe tarihini, dış dünyanın onları algılama biçimlerini de hedef aldığınız anlaşılıyor. Farklı ve alternatif bir tarih yazıyorsunuz aslında sanatınızla. En azından bize kalan tarihleri resimlerinizle düzeltmeye çalıştığınız izlenimi yaygın. Böyle bir saptamaya ve tanım arayışına ne dersiniz?

ALİ ZÜLFİKAR - Bu sorunuz çok iddialı, ben insanlarımızın birbirini anlaması gerektiğinin altını çizmek istiyorum. Böyle olması gerektiğine inandığım için... Bir bakıma her portrem bir okyanus gibi derin bu coğrafyamızın izlerini taşıyor. Bir bakıyorsunuz, biri Süryani, bir bakıyorsunuz biri Zerdüşt, kimisi Türk, kimisi Çerkez, kimisi beş bin yılımızın goncası, ağıtları yüreğimizi dağlayan Kürt kadınları, bunca yıllık hasretlerimizin goncaları... Mezopotamya ve günümüz tarihinin tüm evrelerini yaşamış insanların dünyasına dalıyorum. İçimizden biri olan insanların tüm zamanlarını işleyerek.

İÇİMİZDEN BİRİ OLAN İNSANLARIN TÜM ZAMANLARINI İŞLEYEREK...

Her çalışmam bizlere uzun uzun bir şeyler anlatıyor aslında. Bakışlara heyecan yüklüyorum, yüreğinizin derinliklerine dalarak ruhuyla bir mıknatıs gibi çekiyor bizleri kendisine. Bir anda, yaşlı bir ninenin avuçlarından başlayan şaşkınlığı, yaşanan bir insanlık dramına sürüklüyorum insanları. Hem de bunu hiçbir yardımcı malzeme kullanmadan, silgi ve beyaz tonlarına ihtiyaç duyduğum bir kalem kullanmadan yapıyorum. Bazıları gözlerine inanamıyor, "Olacak şey değil, bu adam deli olmalı" diyenler var. Ben de "Akıllı olsa bunu yapar mı?" diyorum. Karakalemle bugüne kadar hiçbir sanatçının cesaret edemediği, hiçbir yerde görmediğiniz bambaşka bir resim tekniğini sanat dünyamıza sunuyorum. O yüzden eserlerimde bütün kurallar altüst oluyor. Ya onlardan biri oluyorsunuz ya da onların karşısında. Bir anda kendinizi "isimsiz kahramanlar"dan biri sanıyorsunuz.

SANAT, SİVİL TOPLUMUN DİNAMOSUDUR BENCE

- Galericilerin, resim alıcılarının ve sıradan sanatseverlerin işlerinize olan ilgisini nasıl değerlendiriyorsunuz? İlgiden memnun musunuz? Avrupa'nın sizdeki sanatsal enerjiyi görüp değerlendirdiğini, bunu layıkıyla yaptığını söyleyebilir miyiz?

ALİ ZÜLFİKAR - Sanatın tabii ki farklı aşamaları var. Bunlardan en önemli ve belirgin olanı galeriler ve sanatı sahiplenenlerdir. İlgilenmek farklı bir durum ama, fazla ilgi bazen sizleri bunaltır. Eğer içinde sanat alıcısı yoksa, eserleri herkesin sanat müzesinde izler gibi izlemesi, yani ilginin sadece izlemekte kalması, anlaşılmayabilir. O yüzden sanatçılar, hele de bu işten yaşayanlar olarak kıstas, sanat alıcılarının eserlerinizi sahiplenmesidir. Bugüne kadar 170'in üzerinde sergiye katıldım. Binlerce esere imza attım, eserlerimin yüzde 90'ı sanatseverler tarafından alıcı buldu. Bunun etkili yöntemi, sanat pazarlarını yönlendiren sanat fuarları ve menajerlerdir.

SANATIN YÖNLENDİRİLMESİ

Sanat fuarları, bienaller, toplumun önemli katmanlarını sanata yönlendirmesini sağlarlar, buna önayak olurlar. Sanata belli bir kalite ve ivme kazandırmak için de iyi birer araçtırlar. Fuarlar, sanat alanında bir sirkülasyon sağlıyor, her yıl yüz binlerce sanat izleyicisine hitap ediyor. Fuarlar, bienaller, Türkiye'nin ve dünyanın sanat birikimini izleme imkanı yaratırken, galerilere ve sanatçılara yeni ilişki ağları da sunmaktadır. Ayrıca, sanat izleyicisini de nicelik ve nitelik olarak geliştiriyorlar. Gözlemleriniz ve kalite dağarcığınız daha bir gelişiyor. Benim sanatım, işte bütün bunların sonucudur.

Örneğin, sanatseverler gazetelerin sanat sayfalarını dikkatle izleyip gündemi yakından takip etmektedirler. Sanat, giderek yaşamsal bir olgu haline gelirse, toplumsal, bölgesel ve kentsel katmanlardaki eşitsizlikler her geçen gün biraz daha küçülür. Orijinal sanat eserlerini görmek ve onlarla diyalog kurmak, sergileri gezmek, müze ve galerileri ziyaret etmek, izleyici için bir hak olarak algılanmalıdır. Bu tür projeler desteklenerek, fuarlarda yakalanan bu ivme daha da ileriye taşınmalıdır. Sanat, sivil toplumun dinamosudur bence. Sanatı yeterince sahiplenip desteklemediğimizde, bu alan iktidarın yoz kültürüyle pompalanır ve hiç kimse yaşanan dejenerasyonun ve yabancılaşmanın önüne geçemez. O yüzden hep beraber, sanatı evlerimize taşıyarak sahiplenmeli, onu yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline getirmeliyiz.

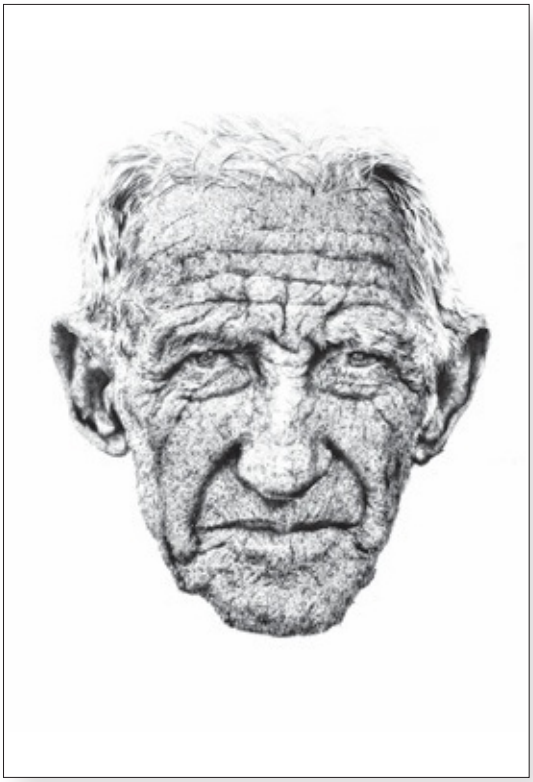

- Kabul edelim ki, bir bütün olarak "Kürt gerçeği" sanatınızda özel bir ağırlığa sahip. Kürt insanını da yeni bir düzleme çekiyorsunuz. Ancak siz sadece Kürt coğrafyasını değil, Türkiye'nin birçok bölgesini biliyorsunuz, onların içinde yaşadığınız ve o alanlardan hareketle sanat ürettiğinizin farkındayız. Sonuçta yoksul, acılı ama direnen bir halk kültürünün tuvalinize özel ışık ve gölgelerle, hatta (siyah-beyaz gibi görünen) capcanlı renklerle yansıdığını söyleyebiliyoruz. Avrupalılar, Avrupa'nın sanatseverleri, kültür insanları sizin bu çok katmanlı işlerinize ve işlerinizin en önemli kaynağı olan coğrafyaya ve insanlarına nasıl bakıyor? Resimleriniz onların bakış ve okuma biçimlerini de değiştirmiyor mu? İzlenimleriniz...

ALİ ZÜLFİKAR – Mesela, bir çalışmam ile bu sorunuza yanıt arayalım. Saçlarını belik belik ören nenemin içinde mırıldanan bir türküyü dillendirdiğini görüyoruz. Kimileri "Kızıldereli" diye yorum yapıyor, her gören sanatsever ve alıcı benimle sohbetinden sonra, "Neneni alıp, evimde misafir etmek istiyorum, ne dersin?" diyor. Yüzündeki yaşanmışlıklardan yola çıkan insanların çoğu Avrupa kökenli insanlar. Sanat alıcılarımın çoğu zaten Avrupa kökenli insanlar. Mental olarak bizim toplumumuzdan öndeler; sorun ekonomik durumun ötesindedir. Onlar, anlayış olarak sosyal yaşamda bazı sorunlarını çözmüş, kendi estetik değerlerini taşıyan, evlerinde sanat eseri bulundurmayı estetik bir incelik ve saygınlık olarak gören bir yapılanma içindeler. Ama bizim toplum yapılanması farklı. İnsanlarımız, elinde imkânları olmasına rağmen, bu bilinç ve inceliğe sahip değil. Benimle birlikte, tabii ki geldiğim coğrafya itibariyle kaygılar taşıyorlar. Sonuçta adım Ali Zülfikar, ismim ve kökenim üzerinden sohbet etmek isteyenler her zaman olacaktır. Şunu açıkça sanat fuarlarında dile getirenleri de biliyorum, "Eğer adın, Andreas olsaydı, yerin burası değil 'Art Cologne' veya 'Art Basel' olurdu" diyenlerin sayısı her geçen gün artıyor.

(FHF)

SANAT ALICILARIMIN ÇOĞU ZATEN AVRUPA KÖKENLİ İNSANLAR

JÜRGEN ROTH İLE AVRUPA, KİRLİ DEMOKRASİ VE DERİN DEVLET ÜZERİNE

Uçuruma kaç metre kaldı?

FRANKFURT

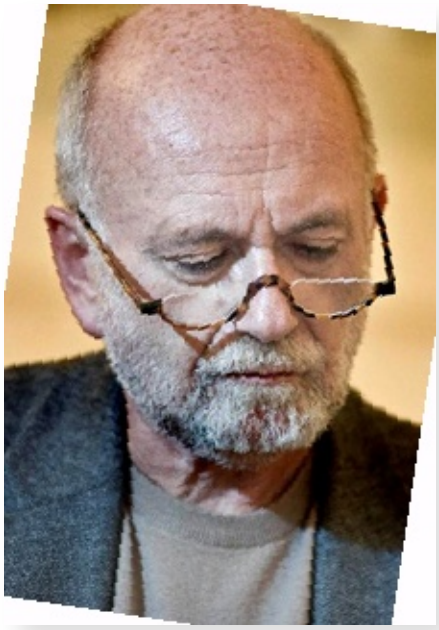

Jürgen Roth

Liberal demokrasiden asla taviz vermeyen bir yazar ve onun yeni çalışmasıyla karşı karşıyayız. Demokrasinin yaşlı kıtada daha ne kadar ömrü kaldığını soran, çünkü çok fazla kirlendiğini hatırlatan bir kitap bu: "Kirli Demokrasi"nin kaynaklarını ve açılacağı uçları tarıyor.

Almanca konuşulan dünyanın önde gelen araştırmacı gazetecilerinden, yakıcı konuları işleyen kitapları "best-seller" listelerinden pek inmeyen Jürgen Roth, ömrünün bir döneminde Türkiye'de yaşamış. Almanya'daki Türk toplumunu da yakından izleyen bu yazar, kısa bir süre önce çıkan kitabında, Avrupa demokrasisinin geleceğine yönelik karamsarlığını gerekçelendiriyor. Jürgen Roth, hep bir demokrasi projesi olarak sunulan Avrupa Birliği'nde (AB) yaşanan "kirli demokrasi" pratiğinden şikayetçi. Nitekim kitabının başlığı da "Schmutzige Demokratie" (Kirli Demokrasi) ve biz, bunun boşuna seçilmediğini, akıcı bir dille kaleme alınmış bu çalışma boyunca yeniden hatırlıyoruz. AB'de bir şeyler çok kötü çöküyor. Korku veren, çünkü tanıdık bir "heyulanın", yani faşizmin nefesini de ensemizde hissediyoruz.

CÜRÜM BOYUTLARINDAKİ BİR SERVET BİRİKİMİYLE CAN YAKICI BİR KİTLESEL YOKSULLUK...

Kitap, kapitalist bir ekonomide insani ve demokratik bir toplum yaşatmanın mümkün olup olmadığı sorusu üzerine kurulu. Jürgen Roth, çok sayıda örnek eşliğinde liberal demokrasiyi yaşatmanın çarelerini arıyor, bulduğu çareleri de irdelemeye çalışıyor. Cürüm boyutlarındaki bir servet birikimiyle can yakıcı bir kitlesel yoksulluğun el ele "müreffeh Avrupa"da korkunç bir eşitsizlik duvarı ördüğünü belirtirken, bir Oxfam raporunda hareketle, bunun sadece Almanya ve Avrupa'ya ait bir sorun olmadığını vurguluyor. Örneğin, dünyanın en zengin 62 kişisinin nasıl dünya nüfusunun yarısının mal varlığına denk boyutlarda bir servet yapabildiği sorusuna "göstere göstere" yanıt arıyor. Durum, gerçekten vahim.

DEMOKRAT GAZETECİLER KUŞAĞI

Ünlü 68 çıkışının rüzgârıyla serpilmiş Alman demokrat gazeteciler kuşağının en verimli yazarları arasında yer alan Roth'a göre, Almanya özellikle çok karanlık bir noktaya yaklaşıyor. Duvara toslamak üzere. Bu da normal: Ülkedeki en zengin yüzde 10'luk hanehalkı diliminin toplam servetin yüzde 63'üne konabilmesi, korkunç sonuçlar doğuracak, örneğin yeni faşizmler üretebilecek kadar verimli bir eşitsizlik kaynağı. Özellikle son dönemde yükselen sağ popülizmin temellerine ve yöneldiği hedeflere geniş yer veren yazar, diğerlerinin yanı sıra, Almanya'nın ünlü "karamsar" akademisyenlerinden, 2008 krizini önceden görmesiyle tüm ilgileri üzerinde toplamayı başaran Prof. Dr. Max Otte'nin kriz belirlemelerine de sık sık değiniyor.

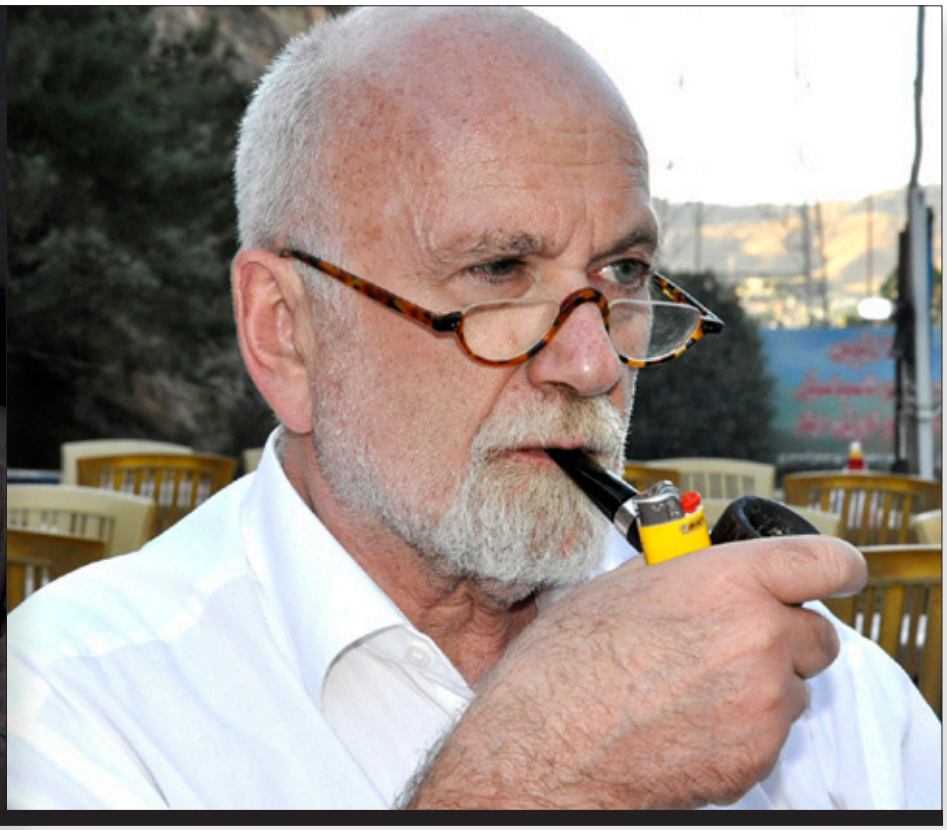

SERVETİN AZ SAYIDA ELDE VE KORKUNÇ BOYUTLARDA BİRİKMESİ...

Sonuçta Prof. Otte, krizin kaynaklarıyla ilgili olarak Roth'un uyarılarına zemin hazırlıyor: Toplumun üst katlarında yeni bir "soylular katmanı" oluştuğunu, bunun dünyaya da kendince egemen olduğunu, bu saptamada "komplo falan aranmaması gerektiğini" savunan Otte'ye göre asıl sorun "iktidar yapılarından" kaynaklanıyor. Örneğin servetin az sayıda elde ve korkunç boyutlarda birikmesi, artık şaşırtıcı bir hız kazanmış durumda.

Jürgen Roth'un, bu tür verilerden hareketle bir vurgusu gerçekten ilginç. Yazar, Avrupa'da yükselen ve AB'nin en büyük merkezlerinde bile iktidar alternatifi haline gelebilen "faşistoid" sağ popülizmin, bu iktidar yapılarının nasıl kırılabileceği konusunda bir açıklama yapmadığını, burada eleştirel bir eğilim bile görülemediğini hatırlatıyor. Eşitsizliğin ve halktaki şikayetlerin kaynağı kabul edilmesi gereken bu gelir adaletsizliğini önlemek için mesela "Alman ulusalcıların" hangi vergi siyasetlerini ve varlık vergilerini önerdikleri bilinmiyor. Yok çünkü. Roth, açıkça, Fransa'daki Front National hariç, sağ popülizmin neoliberal sistemde dizginleri ele geçirmek ve kendi borusunu öttürmek dışında bir endişe taşımadığını kaydediyor.

Avrupa demokrasisini kirli ilan eden, ilginç ve etkili olacağı sanılan bir "çığlık kitap" karşısındayız.

Yazar Jürgen Roth, kirli demokrasi coğrafyasında neler olduğunu ve olacağını, Almanya ve Türkiye'nin de yer aldığı günümüz Avrupa'sındaki tehlikeli gelişmeleri dergimize yorumladı.

- Almanya'daki 3 milyon Türkiye kökenli insanın, son dönemde bu ülkede yaşanan sağ popülist patlama karşısında ne gibi bir rolü var? "Öteki" bir halk grubunun bahane olarak kullanıldığı doğrudur. Ama nasıl ve neden? Siz toplumsal sahneyi nasıl görüyorsunuz?

JÜRGEN ROTH – Burada yaşayan Türkler, Alman sağ popülistlerinin propagandası ve bununla bağlantılı kışkırtmalar için merkezi önemde. Zira Türklerin buradaki varlığı sağ popülistlerin milliyetçi-ırkçı düşüncesine karşı çıkmaktadır. Yabancı kültürler, özellikle de Müslüman iseler, "biyolojik Alman" denilen kesimin kafasındaki resmi bozmaktadır. Burada yaşayan Türkler ve Kürtler, Alman toplumuna ne kadar iyi uyum sağlamış, onunla bütünleşmiş olurlarsa olsunlar, her şeye rağmen popülistler tarafından huzur bozucu bir odak olarak görülürler. Almanya'daki birçok Türk, gerçekten de demokratik liberal Alman toplumuna ulaşabilmiş ve ona entegre olmuştur, ancak bu, yine de birçok Türk'ün Almanya'nın demokratik liberal toplumuna henüz ulaşamadığı, milliyetçi ırkçılığı Alman sağ popülistleri gibi beslediği gerçeğini hiç değiştirmez. Zaten tam da bunlar ırkçı Alman güruh tarafından, yaygınlaşan yabancı korkusunu daha bir kışkırtmak için bahane olarak kullanılıyor.

DERİN DEVLET, SOĞUK SAVAŞ SIRASINDA AVRUPA'DA KESİNLİKLE TEHLİKELİ BİR DURUMDU

SADECE NSU DEĞİL

- Peki, o zaman, özelikle son NSU cinayetleri karşısında, bir AB olgusu olarak derin devletten söz etmek mümkün mü? Yoksa böyle bir niteleme veya saptamayı fazla sert mi bulursunuz? Eğer çok sertse, demokrasi tehlikede değil mi?

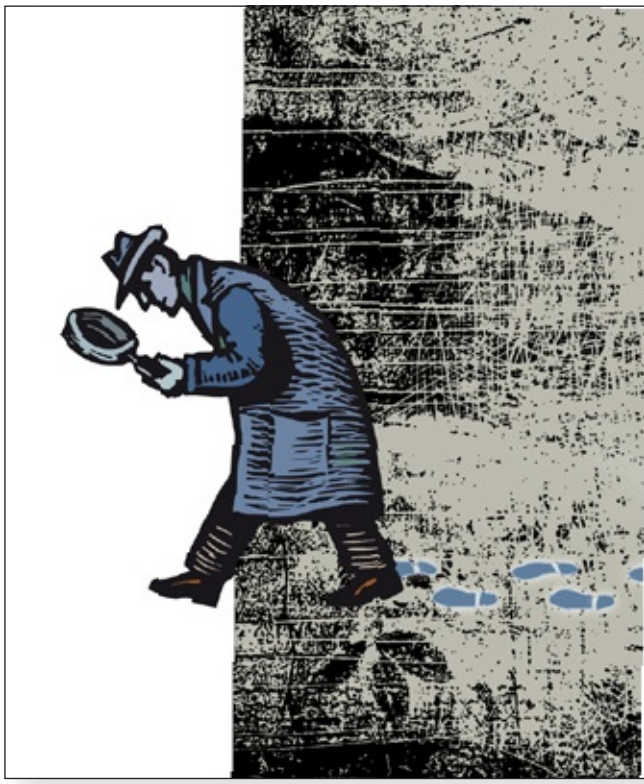

JÜRGEN ROTH – İstihbarat servislerinin doğrudan karıştığı cinayetler sadece açığa çıkan NSU cinayetleri değildir, öncesi de var. Mesela Solingen'de Mayıs 1993'te 5 Türk hemşerimizin hayatını kaybettiği olay gibi, aşırı sağcılar tarafından Türk hemşerilerimize karşı daha önce de cinayetler işlendi. Derin devletin bir anlamı da devlet organlarının hiçbir demokratik meşruiyet taşımaksızın sağcı terörislerle birlikte çalışmasıdır. NSU olayında kuşkusuz tam da böyle olmuştur ve bugüne dek, özellikle polisteki bazı kesimlerin sağ radikallerin etkinliklerine burada sadece göz yummakla kalmadığı yolunda birçok işaret ortaya çıkmış bulunuyor.

Derin devlet, Soğuk Savaş sırasında Avrupa'da kesinlikle tehlikeli bir durumdu. Ancak Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra derin devletin Avrupa'da pek bir rol oynamadığını düşünüyordu pek çok kişi. Türkiye/Erdoğan örneğinin bugün de daha hâlâ bir derin devlet ifadesi olup olmadığı sorusunu, bu konuda birçok belirti olmasına rağmen, şimdilik bir kenara bırakalım...

- Demokratik AB devletlerinde ve Almanya'da kaç tane mafya devleti var? Mafya niteliği taşıyan devletlerden söz ediyoruz. Bunlara göz mü yumuluyor? Siz, AB'de büyük derin devlet benzeri yapılar veya örgütlenmeler olmadığını mı düşünüyorsunuz? Bir başka ifadeyle, derin devlet gerçekten bir ana gövdeye yabancı bir unsur ve bir yabancı sözcük mü Avrupa'da?

JÜRGEN ROTH – Mafya benzeri devletler mi? Doğu Avrupa'da bazı hükümetler var, bunlar doğrudan veya dolaylı olarak örgütlü suçlarla bağlantılıdır. Kosova, kuşkusuz bir tür mafya devletidir. Macaristan'da hükümeti başkanı Viktor Orban, ki kendisini Hıristiyan Batı'nın kurtarıcısı olarak lanse ediyor, 1990'larda dönemin Rus mafyasının babası konumundaki Semion Mogilevich'ten 1 milyon mark almıştı. Orban'ın içişleri bakanı da, yine 1990'larda aynı Mogilevich tarafından her ay 10 bin markla destekleniyordu. Viktor Orban bugün Macaristan'ın Al Capone'udur. İtalya'da, Berlusconi döneminde, gerek Kalabriyalı Ndrangheta gerekse Sicilyalı Cosa Nostra, devlet mekanizmasının ve iş dünyasının bazı bölümlerine sızmıştı.

TÜRKLERDEKİ MİLLİYETÇİ EĞİLİM

Eğer biz Türkiye'yi de Avrupa'da sayıyorsak, şu var: AKP vekilleriyle aynı zamanda faşist bozkurtlardan sayılan mafya babası Sedat Peker arasında doğrudan bağlar bulunuyor. Sorun, özellikle bozkurtların burada üçüncü kuşağı yaşayan Türkler arasında gördüğü büyük itibardır. Buna şunu da ekleyebiliriz: Birkaç ay içinde Almanya'da bir tür Türk SA'sı kurulabilmiştir: Şu "Rockerbande" denilen, şiddet kullanan gençlik çetelerinden Osmanen Germania. Bunların AKP'yle, mafya babası Sedat Peker'le, Türk gizli servisi MİT'le doğrudan ilişkileri var. Bu da bir tür klasik derin devlettir. Bunun dışında, bugün Avrupa'da artık bir derin devlet olmadığı kanısındayım. Tüm eksiklerine rağmen, AB bizi bundan koruyor.

VİKTOR ORBAN BUGÜN MACARİSTAN'IN **AL CAPONE**'UDUR

- Derin devlet üzerine kitaplar yazdınız. Bu kavramın Türk ilişkilerinden çıktığını biliyoruz. Ama Avrupa'nın her yerinde böyle örgütler olduğunu da biliyoruz. Yani sadece Almanya'da NSU falan değil... Siz bu ilişkiler ağını nasıl görüyorsunuz? Burada, böyle derin devlet yapılarıyla Avrupa demokrasisi arasında Siyam İkizleri türü bir yaşam pratiği olduğunu söyleyebilir miyiz; böyle bir saptama abartma mı olur?

JÜRGEN ROTH – Derin devlet, sadece güçlü bir sivil yurttaş toplumunun bulunmadığı yerlerde başarılı olabilir. Demokratik kurumlarla doğrudan bir karşıtlık içindeir, çünkü derin devletin denetimi mümkün değildir. Böyle bakınca, bugün pek öyle Siyam İkizleri türü bir ilişkiden söz edemem.

Daha önce de söylediğim gibi, derin devlet, Soğuk Savaş'ın bir ürünüydü. Soğuk Savaş sırasında Batılı demokratik devletler, komünistlerin iktidarı almasından, böyle bir iktidar değişiminden korkuyorlardı ve derin devletin kurumlarını bu sözde komünist çabalara karşı kullanıyorlardı. Bugün artık bundan söz etmek pek mümkün değil, bu biliniyor, en azından demokratik Avrupa devletlerinde mümkün değil. Tehdit eden, komünizm değil faşizmdir; malum. Ancak bu da şunu değiştirmiyor: Güvenlik birimlerinin bazı kesimleri, özellikle istihbarat hizmetleri bağımsızlaşmış durumdadır, kendi kafalarına göre yaşamaya çalışıyorlar ve burada ilke olarak sağ radikal örgütlerle işbirliği yapıyorlar. Bu nedenle, bu istihbarat hizmetlerini demokratik denetime tabi tutmak, bunların bağımsızlaşıp kendi başlarına bir gelişme göstermemelerini sağlamak her zamankinden daha gereklidir.

TEHDİT EDEN, KOMÜNİZM DEĞİL FAŞİZMDİR

DİNCİLER VE IRKÇILAR EL ELE

- Almanya'da, kökleri Türkiye'de bulunan 3 milyonluk bir insan topluluğu var ve bu insanlar Türkçe konuşuyor. Aslında yoksul bir toplumsal kesim bunlar, belki sefalet içinde yaşamıyorlar, ama temelde yoksullar. Bu çerçevede bakınca, yakıcı bir soru aklımıza takılıyor: Türkçeli böyle bir halk grubu gelecekte büyük toplumsal çalkantıların, çarpıklıkların da bir nedenine dönüşebilir mi?

JÜRGEN ROTH – Hayır, hiç sanmıyorum; artan ırkçılığa ve Alman halkının bazı kesimlerindeki milliyetçi-ırksal, otoriter düşünceye rağmen, sanmıyorum. Toplumsal çarpıklıklar değildir asıl sorun. Asıl sorun, bozkurtlar (MHP) ile Erdoğan yanlıları (AKP) gibi Avrupa'da veya Almanya ile Avusturya'da, demokratik yönelimli Türklere ve Kürtlere karşı bir hava yaratan ve onları yıldırmaya, ürkütmeye çalışan Türk örgütleridir. Bunların hedefi, kuşkusuz Almanya'da otoriter, İslamcı bir paralel toplum kurmaktır. Ancak bunu başaramayacaklar.

- Eğer böyle giderse demokrasi patlayıp havaya mı uçacak, kendi içine mi çökecek, yoksa öylece sönümlenerek ölüp gidecek mi? Avrupa demokrasisinin geleceğini bir politik yazar olarak nasıl görüyorsunuz? Gerçi kitabınızda karamsar bir izlenim bırakıyorsunuz, ama belki de Almanya'daki Türklerle ilgili olarak daha iyimser bir görüşünüz vardır?

JÜRGEN ROTH – Bir kere Avrupa'da liberal, çokkültürlü bir demokrasinin alternatifi bulunmuyor. Daha başka bir şey, faşist bir sistem olurdu, tıpkı maalesef Macaristan'da veya şimdilerde Türkiye'de yaşamak zorunda olduğumuz gibi. Ayrıca, şu da var: Demokrasi, eğer yurttaşlar otoriter ve halkı baştan çıkartan dolandırıcılara karşı birlikte şiddetli bir direnç göstermezse, kendi içine çöker ve sönümlenir, ölür gider. Çünkü bir şey kesin: Tüm sağ popülist ve/veya milliyetçi-otoriter partiler, güçlü nüfuza sahip iş dünyası kliklerini temsil ediyordu. Neoliberal ekonomik sistemi korumak ve bunu antidemokratik önlemlerle yapmak istiyorlar. Hepsi şimdiye kadar yoğun bir yolsuzluk ve rüşvete yaslanmaktadır, nitelikleri budur ve örgütlü suç merkezleriyle, yani mafyayla bağlantılıdırlar. Böyle bakınca, burada yaşayan demokratik Türkler ve Kürtler, işin demokrasinin sönümlenmesi noktasına varmaması için bir garantidir.

- Erdoğan türü bir "despotizmle" Merkel-Gabriel türü bir "kirli demokrasi" arasındaki ilişkileri nasıl düşünüyorsunuz? Nereye gidiyoruz sizce?

JÜRGEN ROTH – Aslında burada herhangi bir ilişki olması mümkün değil, çünkü Merkel ve Gabriel'in ilan ettikleri demokratik değerler Erdoğan'ın despotik rejimiyle çok açık bir karşıtlık içinde bulunuyor. Öte yandan, federal hükümet sığınmacılar sorunu nedeniyle maalesef şantaja açık bir hale geldi ve demokratik değerler olsun bunların aktif biçimde korunması olsun, arka plana düştü. Malum, buna reel politika deniyor. Sadece federal hükümetin, sonunda Erdoğan hükümetiyle siyasal-kriminel-İslamcı bir imparatorluğun bağlantılı olduğunu, bu imparatorluğun da Avrupa değerleriyle yakından uzaktan uyumlu olmadığını kamuoyuna ilan edeceği umudunu taşıyorum.

ERDOĞAN'IN ŞANSI

- Yıllardır Türkiye'yi de burada yaşayan Türkiye kökenli insanları da yakından izliyorsunuz. Sorumuz şu: Ankara'daki bir İslamcı hükümet nasıl Almanya'daki bu 3 milyon insanı kendi emelleri için oyuncak edebilir? Alman siyaseti, Alman siyaset sınıfı ve Alman çoğunluk toplumu buna nasıl bir tepki gösteriyor?

JÜRGEN ROTH – Ben, Erdoğan'ın Almanya'da 3 milyon Türk kökenli hemşerimizi kendi amaçları için kullanabileceğine inanmıyorum, en fazla belli bir kesimi kullanabilir. Gerçek şu ki, burada yaşayan Türklerin birçoğu maalesef çok otoriter ve milliyetçi-ırkçı bir fikrisabit içinde, dolayısıyla farklılıklara dayalı demokratik bir kültürle yoğun sorunları var. Bu insanlar Alman çoğunluk toplumunca da kabullenilmezse, bu insanların Erdoğan gibi megaloman düşünceleri somut politikaya uyarlayan otoriter, İslamcı siyasetçiler tarafından kullanılma tehlikesi ortaya çıkıyor. Milliyetçi, otoriter megalomaninin büyüsüne kapılıyorlar. Bu, her gün tükettikleri Türk medyasının ateşlediği bir büyüdür. Alman siyaseti, Alman siyaset sınıfı ve Alman çoğunluk toplumu, bu insanlara, şimdiye kadarkinden çok daha açık bir şekilde, gerçi Alman kültürüne değil, ama demokratik anayasaya kayıtsız şartsız boyun eğmek zorunda olduklarını ihsas etmeli, anlatmalıdır.

- Sadece sıradan işçiler değil, yıllardır, Türkiye kökenli ve Almancalı bir "inteligentsia" da var burada. Kabare, sinema, edebiyat, sahne sanatları, gazetecilik... Siz bu alandaki yeni aydınları ve bunların Alman kültür ve yaşam dünyasındaki etkilerini nasıl görüyorsunuz?

JÜRGEN ROTH – Sözünü ettiğiniz "inteligentsia", tartışmasız, on yıllardır Alman kültürünün en önemli bir zenginliğidir. O inteligentsia olmasaydı, bir yurttaşlar sivil toplumu da olamazdı. Yani biz, burada ve Avrupa'daki liberal demokratik toplum için mücadelede bu "inteligentsia"ya bağımlıyız. O olmasaydı eğer, ki bundan eminim, Almanya'da ortalık çok daha karanlık bir görünüm arz edecekti.

(FHF)

BU, HER GÜN TÜKETTİKLERİ TÜRK MEDYASININ ATEŞLEDİĞİ BİR BÜYÜDÜR.

KÜLTÜR avrupa

Aylık Kültür ve Sanat Dergisi | www.avrupa-kultur.eu

www.01.avrupa-kultur.eu

www.02.avrupa-kultur.eu

www.03.avrupa-kultur.eu

www.04.avrupa-kultur.eu

www.05.avrupa-kultur.eu

www.07.avrupa-kultur.eu

www.08.avrupa-kultur.eu

www.09.avrupa-kultur.eu

www.avrupa-kultur.eu